

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра бухгалтерського обліку та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

На тему «ОБЛІК І АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ»

Виконав студент 4 курсу, групи ОП-61а

Спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»

Калініченко Вікторія Іванівна

Керівник: к.е.н., асистент Олексіч Ж.А.

Суми -2020 рік

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи бакалавра на тему
«ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ»

Студентки Калініченко Вікторії Іванівни

Кваліфікаційна робота бакалавра містить – 65 сторінок, 7 таблиць, 5 рисунків, список літератури з 38 найменувань, 12 додатків.

В останні роки в нашій країні відбуваються значні зміни в законодавстві про банки. При здійсненні угод постає питання про організацію та облік операцій, які стосуються використання іноземної валюти. Саме тому виникає проблема у вивченні та використанні досвіду банків на валютних ринках та механізму обліку та аналізу валютних операцій. Реалізація даної необхідності проходить через відповідний валютний ринок, на якому під впливом попиту, а також пропозиції стихійно утворюється валютний курс, а операції з інвалютою іноді стають одними з ключових операцій комерційних банків.

Метою даної роботи є розгляд та аналіз особливостей облікових процедур операцій банку з іноземною валютою, розробка основних заходів, спрямованих на їх вдосконалення.

Об'єктом дослідження є облікові процеси проведення операцій з інвалютою банку.

Предметом дослідження є технологія обліку операцій з інвалютою банку.

При виконанні роботи були використані основні універсальні методи економічної теорії такі, як діалектичний, формально-логічний, системний, аналіз і синтез тощо.

При написанні роботи використовувалися нормативні та локальні правові акти, а також навчальна і періодична література зарубіжних та сучасних українських авторів. Слід зазначити, що питання обліку та аналізу операцій з інвалютою в комерційному банку в сучасній українській

навчальній і періодичній літературі розкриті недостатньо повно, що зумовило певні складності при написанні роботи.

Запропонована нами методика, забезпечить успішне управління ризиками при здійсненні валютних операцій і полегшить вивчення їх впливу не лише на тенденції розвитку валютних послуг, а й на інші аспекти діяльності банку: на структуру та якість активів і пасивів, на рентабельність та фінансові показники діяльності банку в цілому. Таким чином, це оптимізує застосування комплексу заходів щодо мінімізації ризиків валютної діяльності та їх впливу на інші категорії ризиків.

Ключові слова: облік, валютні операції, аналіз, оцінка, показники ефективності.

Зміст кваліфікаційної випускної роботи викладено на 67 сторінках, зокрема список використаних джерел із 38 найменувань, розміщений на 4 сторінках. Робота містить 8 таблиць, 5 рисунків, а також 12 додатків, розміщених на 12 сторінках.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи – 2020 рік.

Рік захисту роботи – 2020 рік.

Міністерство освіти і науки України
 Сумський державний університет
 Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
 Кафедра бухгалтерського обліку та оподаткування

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри
 д-р. екон. наук, професор
 _____ Т. Г. Савченко
 “ ___ ” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ ДО КВАЛІФІКАЦІОНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА
 на здобуття ступеню “бакалавр”
 з спеціальності 071 "Облік і оподаткування"
 студенту 4 курсу, групи ОП-61а
 _____
 Калініченко Вікторія Іванівна
 Прізвище, ім'я, по батькові студента

- 1.Тема роботи: «Облік і аналіз операцій банку в іноземній валюті» затверджена наказом від “07” квітня 2020 р. № 0518-III
- 2.Термін подання студентом закінченої роботи “19”червня 2020 р.
3. Метою даної роботи є розгляд та аналіз особливостей облікових процедур операцій банку з іноземною валютою, розробка основних заходів, спрямованих на їх вдосконалення.
- 4.Об’єктом даного дослідження облікові процеси проведення операцій з інвалютою банку.
- 5.Предметом дослідження є технологія обліку операцій з інвалютою банку.
6. Кваліфікаційна робота бакалавра виконується на основі нормативних та локальних правових актів, а також навчальної і періодичної літератури зарубіжних та сучасних українських авторів.
7. Орієнтовний план випускної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

Зміст конкретних завдань до розділу, які має виконати студент:
 Розділ 1 Теоретичні основи здійснення банками операцій з іноземною валютою (30.03.2020)

Назва – термін подання

У розділі 1 дослідити економічну сутність та класифікацію валютних операцій в комерційних банках; проаналізувати організаційно-правові засади валютного регулювання в Україні.

Розділ 2 Порядок здійснення операцій, пов'язаних з рухом грошових коштів в іноземній валюті (28.05.2020)

Назва – термін подання

У розділі 2 розглянути організацію обліку операцій з іноземною валютою, дослідити операції купівлі-продажу валюти та визначити особливості обліку обмінних операцій із готівковою іноземною валютою.

Розділ 3 Оцінка ефективності валютних операцій та основні заходи, спрямовані на їх вдосконалення(09.06.2020)

Назва – термін подання

У розділі 3 дослідити оцінку ефективності здійснення операцій з іноземною валютою в сучасних українських банках та сформувані заходи для вдосконалення валютних операцій.

8.Консультації щодо роботи:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
	Олексіч		
	Олексіч		
	Олексіч		

9.Дата видачі завдання “21” листопада 2020 р.

Керівник кваліфікаційної роботи бакалавра

_____
Підпис

Олексіч Ж.А.
Ініціали, прізвище

Завдання до виконання одержав

_____
Підпис

В.І.Калініченко
Ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКАМИ ОПЕРАЦІЙ З ІНОЗЕМНОЮ ВАЛЮТОЮ	9
1.1 Економічна сутність операцій в іноземній валюті	9
1.2 Класифікація валютних операцій комерційних банків	12
1.3 Організаційно-правові засади валютного регулювання в Україні	16
РОЗДІЛ 2. ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РУХОМ ГРОШОВИХ КОШТІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ	20
2.1. Організація обліку операцій з іноземною валютою	20
2.2. Операції з придбання/продажу іноземної валюти	23
2.3. Особливості обліку обмінних операцій із готівковою іноземною валютою	26
2.4. Аналіз операцій	29
РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ОСНОВНІ ЗАХОДИ СПРЯМОВАНІ НА ЇХ ВДОСКОНАЛЕННЯ	34
3.1. Оцінка ефективності здійснення операцій з іноземною валютою в сучасних українських банках	34
3.2. Основні заходи, спрямовані на вдосконалення валютних операцій	41
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	54

ВСТУП

В останні роки в нашій країні відбуваються значні зміни в законодавстві про банки. При здійсненні угод постає питання про організацію та облік операцій, які стосуються використання іноземної валюти. Саме тому виникає проблема у вивченні та використанні досвіду банків на валютних ринках та механізму обліку та аналізу валютних операцій. Реалізація даної необхідності проходить через відповідний валютний ринок, на якому під впливом попиту, а також пропозиції стихійно утворюється валютний курс, а операції з інвалютою іноді стають одними з ключових операцій комерційних банків.

Актуальність даної теми дослідження визначається насамперед тим, що найбільшим у світі фінансовим ринком являється валютний, на якому щоденно відбуваються валютні операції комерційних банків. Частка операцій з інвалютою в загальній масі активів банку щорічно зростає. Перш за все, це пов'язано з нестабільною внутрішньоекономічною ситуацією (ріст інфляції зокрема) в нашій країні. У сучасних ринкових умовах облік валютних операцій повинен бути спрямований не тільки на оцінку змін валютних курсів, а й на аналіз впливу валютного фактора на валютну позицію банку. Саме тому особливості обліку валютних операцій знаходять свою актуальність.

Дослідженню питання обліку та аналізу операцій з інвалютою присвячені праці таких вчених, як: Н.В. Божидарнік, [15] Ф.Ф. Бутинця, [7] Г.Ю. Коблянської, [16] С.К. Реверчука, [23] О.Ю. Смолянської, [25] С.В. Ткача, [28] Д.М. Чирки, [29] В.А. Ющенко [30] тощо. Однак дана проблема вимагає подальших досліджень.

Метою даної роботи є розгляд та аналіз особливостей облікових процедур операцій банку з іноземною валютою, розробка основних заходів, спрямованих на їх вдосконалення.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- розглянути сутність понять валюти, валютних операцій та операцій з іноземною валютою, їх класифікації, а також процес здійснення операцій з іноземною валютою;
- розглянути нормативно-правову базу, що стосується організації обліку операцій з інвалютою;
- з'ясувати порядок здійснення операцій в інвалюті, пов'язаних з відображенням їх на рахунках бухгалтерського обліку;
- охарактеризувати оцінку ефективності здійснення операцій з іноземною валютою в сучасних українських банках;
- запропонувати основні заходи, спрямовані на вдосконалення обліку та аналізу операцій з інвалютою.

Об'єктом дослідження є облікові процеси проведення операцій з інвалютою банку.

Предметом дослідження є технологія обліку операцій з інвалютою банку.

Методи дослідження. При виконанні роботи були використані основні універсальні методи економічної теорії такі, як діалектичний, формально-логічний, системний, аналіз і синтез тощо.

Інформаційна база дослідження. При написанні роботи використовувалися нормативні та локальні правові акти, а також навчальна і періодична література зарубіжних та сучасних українських авторів. Слід зазначити, що питання обліку та аналізу операцій з інвалютою в комерційному банку в сучасній українській навчальній і періодичній літературі розкриті недостатньо повно, що зумовило певні складності при написанні роботи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКАМИ ОПЕРАЦІЙ З ІНОЗЕМНОЮ ВАЛЮТОЮ

1.1 Економічна сутність операцій в іноземній валюті

Впродовж останніх років в Україні здійснюється перехід до принципово нових економічних відносин. Це, у свою чергу, вимагає перетворення кредитної системи держави. Наряду з банками діють нові види фінансово-кредитних установ, крім того з'явилися в практиці нові кредитні інструменти, відбулось збільшення загального обсягу операцій, здійснюваних комерційними банками. Здійснюється пошук оптимальних форм організаційного устрою банків, нових методів обслуговування клієнтів. Саме тому створення ефективної та стійкої банківської інфраструктури – це є одне з найважливіших завдань, що вирішується сучасним суспільством.

У період становлення банківської системи та вступу України у світове фінансове співтовариство, особливе значення має розвиток і вдосконалення валютних операцій комерційних банків так як, саме завдяки розвиненому спектру можливі найбільш продуктивні контакти з країнами, в яких розвинена ринкова економіка, що в, свою чергу, сприятливо впливає на оздоровлення економічної ситуації в країні. [21, с.24]

Варто відзначити, що аналіз діяльності українських банків показує, що валютні операції займають одне з ключових місць в їх діяльності. Дані аналізу активів і зобов'язань банків України свідчать, про їх значний відсоток в іноземній валюті відносно загального обсягу. Таким чином, робота, пов'язана з управлінням коштами в іноземній валюті клієнтів банків, є одним з найважливіших напрямків банківської справи. Природно, що така робота не може проводитися на належному рівні без відповідного обліку і контролю.

Розглянемо більш детально сутність поняття «валюта». Так на практиці дуже часто використовуються такі взаємозамінні поняття як «валюта» і «гроші», однак слід відмітити, що всередині країни зазвичай

використовується поняття «гроші», а термін «валюта» – зовні. Втім, термінологічні відмінності між валютою і грошима існують у багатьох мовах: в англійській мові це будуть слова «money» і «currency», в німецькій - «geld» і «valjuta» (wahrung), в іспанській - «dinero» і «divisa» (valuta) тощо. В українську мову слово «гроші» потрапило після навали монголо-татарів, а сам термін «валюта», що має міжнародне визнання і використовується в різних мовах, прийшов до нас з Франції.

Однак якщо розглядати термін «валюта» у найпростішому розумінні, то під ним слід розуміти грошові знаки досліджуваної або іноземної держави.

Аналіз існуючих підходів до трактування поняття «валюта» дає можливість стверджувати, що існує три напрями до його визначення, зокрема це :

- грошова одиниця, що є основою окремо взятої держави;
- тип певної грошової системи країни;
- грошовий знак, який використовується під час міжнародних розрахунків.

Сьогодні в сучасній доктрині немає загального визначення валютних операцій. Деякі автори визначають валютні операції як операції, які здійснюються учасниками валютного ринку. На думку В.А. Ющенко та В. І. Міщенко, валютні операції визначаються як певні банківські та фінансові операції, пов'язані з передачею права власності на валютні цінності. Згідно теорії Ж. В. Завальної та М. В. Старинського, валютні операції визначаються як конкретні дії, в яких проявляються валютні пра-вовідносини. А валютні правовідносини - це відносини у сфері валютного обігу і валютних цінностей та процес функціонування державних уповноважених органів з питань валютного регулювання та валютного контролю, метою яких є забезпечення прав та інтересів фізичних, юридичних осіб або держави. Відомий фахівець в області банківського права О.А. Костюченко розглядає валютні операції як операції, спрямовані на виникнення, зміну і припинення речових або зобов'язальних прав на цінності в інвалюті. Тобто, існує багато думок, але

якщо ми підсумуємо все вищесказане, то валютні операції слід розуміти як транзакції, об'єктом яких є валюта та валютні цінності. Що стосується нормативної бази України, то чинним законодавством, визначено наступні поняття (табл. 1.1.)

Таблиця 1.1 – Визначення понять згідно чинного законодавства [11]

Термін	Визначення
Валютна операція	а) операція, пов'язана з переходом права власності на валютні цінності та (або) права вимоги і пов'язаних з цим зобов'язань, предметом яких є валютні цінності, між резидентами, нерезидентами, а також резидентами і нерезидентами, крім операцій, що здійснюються між резидентами, якщо такими валютними цінностями є національна валюта; б) торгівля валютними цінностями; в) транскордонний переказ валютних цінностей та транскордонне переміщення валютних цінностей
Валютні цінності	національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали
Іноземна валюта	а) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу; б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті; в) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах

Отже, виходячи з усього вище сказаного, можемо стверджувати, що поняття «валютна операція» є ключовим поняттям для національного валютного законодавства. Адже у результаті здійснення валютних операцій як резиденти так і нерезиденти, набувають статусу саме суб'єктів валютних відносин, а відтак вони підпадають під сферу чинного валютного регулювання та контролю. Саме ж поняття «валютні операції» визначено ЗУ «Про валюту та валютні операції».

1.2 Класифікація валютних операцій комерційних банків

Валютний ринок є його складовою частиною і являє собою не що інше, як систему постійних економічних, а також організаційних відносин щодо операцій купівлі/продажу іновалюти та платіжних документів в іновалютах [8, с.52].

Залежно від характеру економічної системи певної країни, рівня валютних обмежень запроваджених в державі та ступеня конвертованості валюти визначається рівень розвитку валютного ринку. Що ж стосується України, то її валютний ринок знаходиться тільки на стадії формування.

На думку А. Філіпенка, валютні ринки є найповнішою формою ринкових відносин порівняно з валютними біржами й аукціонами. Вони ефективно обслуговують внутрішній і міжнародний платіжний оборот, забезпечуючи своєчасне здійснення розрахунків, більш раціональне й ефективне використання валютних коштів, прискорення їх оборотності, управління ліквідністю в іновалюті, страхування «звичних» ризиків від можливих змін валютних курсів, що дозволяє отримати учасникам валютних операцій прибуток (в результаті курсових різниць), ринкове і державно-монополістичне регулювання валютних курсів, проведення валютної політики, спрямованої на державно-монополістичне регулювання економіки (валютної інтервенції). Таким чином, основою для проведення валютних операцій безпосередньо на валютному ринку є міжнародна торгівля і пов'язані з нею послуги, а також міжнародний рух капіталів і кредитів.

Ще одним не менш важливим моментом при розгляді поняття «валютні операції» є їх класифікація, оскільки саме вона дозволяє в повній мірі розкрити сутність поняття, використовуючи, при цьому, різні класифікаційні ознаки, що дають змогу розглянути досліджуваний об'єкт з різних сторін.

Щодо класифікації валютних операцій, то варто відмітити, що єдиної думки у цьому питанні теж немає (Додаток Б) .

Різноманітність валютних операцій ґрунтується на визначенні їх сутності операцій, а також їх особливостей. На практиці операції з іно валютою також поділяють на наступні групи (рис. 1.1).

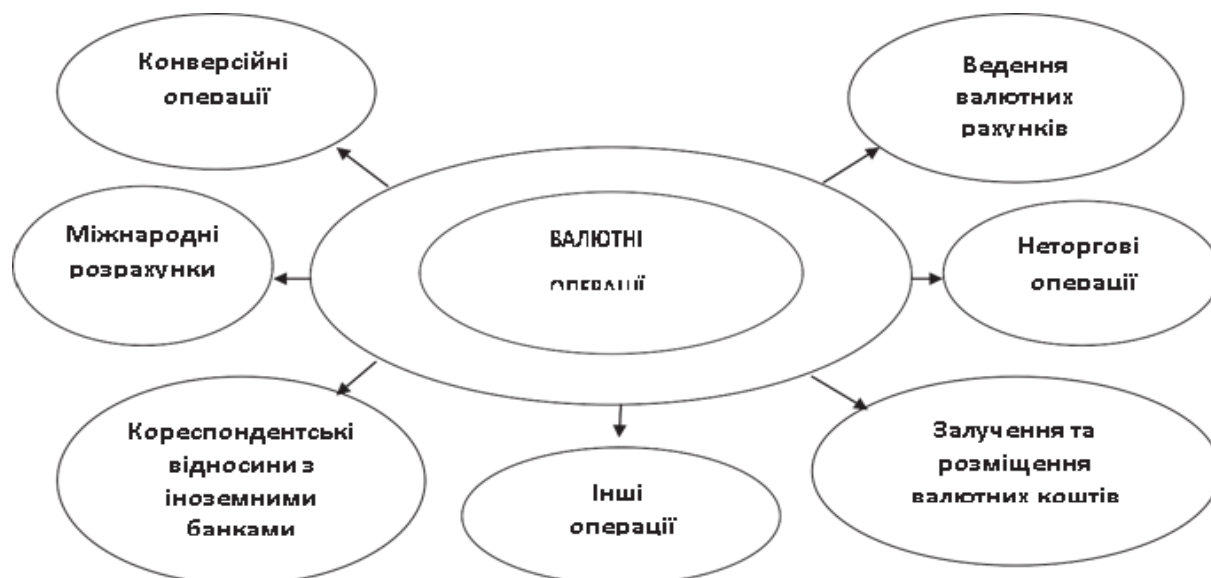

Рисунок 1.1 – Види валютних операцій

Узагальнення підходів вчених-практиків стосовно класифікацій валютних операцій, дає змогу побудувати схему, яка враховує їх ключові види (рис. 1.2).

Розглянемо більш детально деякі види валютних операцій, а саме за механізмом їх здійснення.

Операції «spot» – розрахунок відбувається на другий робочий день після укладення угоди за курсом, зафіксованим в момент її укладення [15]. Ці операції найбільш поширені і складають до 90% обсягу валютних угод. Відповідно до умов угоди «spot» зарахування валюти здійснюється на рахунки, зазначені банками-одержувачами.

За допомогою операції «spot» комерційні банки в змозі забезпечувати потреби своїх клієнтів щодо іно валюти, переливу капіталу, включаючи «гарячі» гроші (обмін валюти з однієї в іншу), а також здійснювати арбітражні та спекулятивні операції [4].

Рисунок 1.2 – Класифікація валютних операцій комерційних банків

Ще одним видом міжбанківських термінових угод є операції «форвард». У момент укладання угоди фіксується термін, курс, а також сума, але до настання терміну (від 1 до 6 міс.) ніякі суми за рахунками не проводяться. До особливостей термінових рахунків відносяться:

- існування інтервалу в часі між моментом укладення угоди та її виконанням;
- визначення курсу валюти в момент безпосереднього укладання угоди.

Крім того у біржових котирувальних бюлетенях відбувається публікація курсу для угод «spot», а також премії/знижки, які стосуються визначення курсу для операцій «форвард», з врахуванням різних термінів – 1,3, 6 міс.. особливістю є той момент, що у разі якщо валюта за угодою «форвард» котирується дорожче у порівнянні із «spot», то вона повинна котируватись із премією.

Знижки/дисконт означає зворотне. Терміновий курс, в якому врахована премія/знижка, називається курсом «аутрайт». Так при премії валюта на

строк дорожче, аніж відповідний готівковий курс, при знижці - дешевше. Маючи значення премії і дисконту, обчислюється курс «аутрайт». [11]

Ф'ючерсні операції – це операції, згідно до яких два визначених контрагенти домовляються щодо купівлі/продажу зазначеної суми валюти у відповідний проміжок часу за курсом, що встановлюється у момент підписання угоди. Слід зазначити, що особливістю ф'ючерсних операцій, є те, що на відміну від форвардних операцій, вони проводяться лише на біржах. Якщо ж говорити про форми та умови контрактів, то вони є чітко уніфікованими (з обов'язковим визначенням виду валюти, обсягів операцій, курсу, строку оплати тощо) (Додаток В).

Опціонні операції – це операції, відповідно до яких між учасниками укладається угода, відповідно до якої у одного з учасників є право (не обов'язок) купити/продати іншому певну кількість валюти у відповідний термін або протягом відповідного строку та за окресленим курсом іншому.

Цікавим моментом, а точніше сполученням валютних операцій, які згадуються вище, є угоди «своп» (swap), оскільки вони містять в собі як елементи спот так і форвардних операцій. Таким чином, своп-операції – це операції, пов'язані з обміном зобов'язаннями/активами з метою вдосконалення структури цих операцій, зниження витрат та ризиків, та отримання прибутку.

Операції своп використовуються у разі:

- здійснення банківських комерційних угод: продаж інвалюти згідно умов негайної поставки з одночасною її закупкою на термін.
- придбання банком певної суми необхідної валюти без ймовірності валютного ризику для забезпечення наступних моментів, а саме: диверсифікації валютних авуарів, а також міжнародних розрахунків.
- взаємного міжбанківського кредитування, яке повинно відбутися у двох валютах.

Переваги та недоліки кожного виду розглянутих вище валютних операцій наведені в додатку Г.

Таким чином, валютні операції є однією з ключових сфер фінансових відносин нашої країни, оскільки показує стан міжнародних відносин. Важливим моментом є дослідження механізму проведення валютних операцій. Для забезпечення підвищення його ефективності необхідно на постійній основі здійснювати аналіз, державне регулювання та моніторинг. Саме тому питання розробки, а також впровадження системи ефективно організації валютної діяльності є дуже важливою.

1.3 Організаційно-правові засади валютного регулювання в Україні

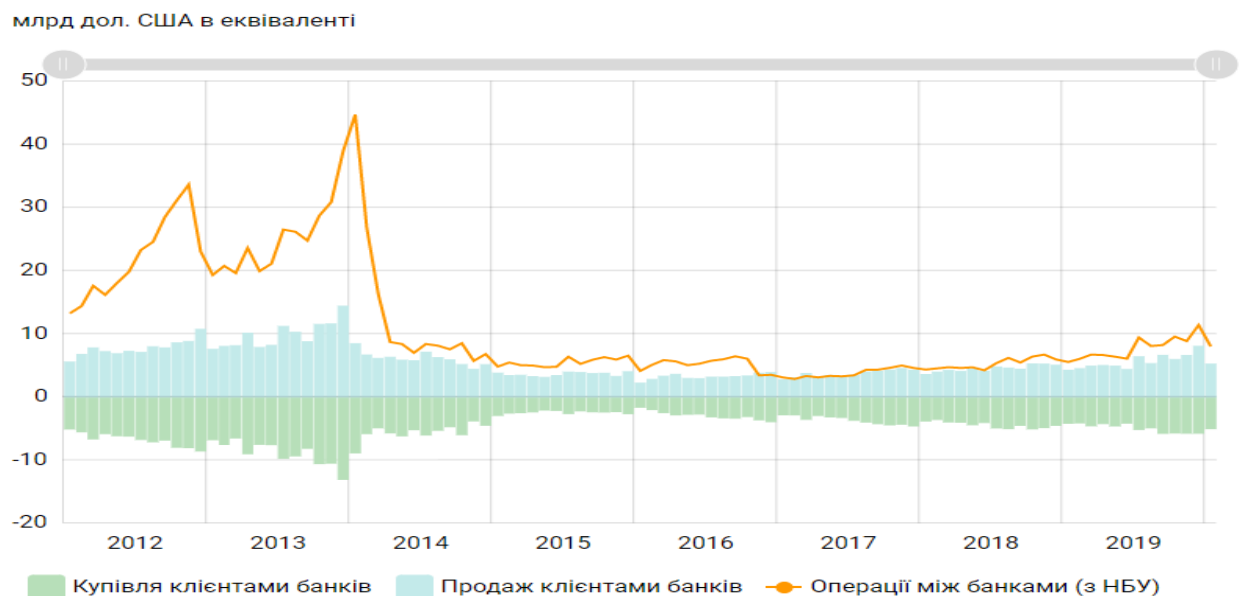
В останні роки економіка та банківська система України зазнали кардинальних змін через досягнення політичної та економічної незалежності України та перехід до побудови соціально орієнтованої ринкової економіки. Система валютних розрахунків між декількома суб'єктами господарювання, що забезпечує безперебійність розрахунків та залучення інвалюти є головними умовами нормального функціонування економіки. Сьогодні діяльність банків вимагає сучасних підходів для вирішення питань вдосконалення і розвитку валютних операцій. Перед банківською системою стоїть завдання стимулювати суспільний попит на банківські послуги. Для того щоб це завдання було виконано, необхідно створити такі умови, щоб кожен клієнт міг отримати надані послуги в зручний для нього час, в обраному ним місці і з мінімальними витратами [11].

Перетворення мобілізованих тимчасово вільних грошових ресурсів у реальний капітал – одна з важливих функцій, яку виконують банки. Банки – це саме та галузь, яка повинна бути націлена на прогнозування економічної ситуації і швидше реагувати на будь-які зміни на фінансовому ринку. Сьогодні в жодному секторі економіки немає незалежних структур, фінансова діяльність яких не була б у постійній взаємодії з банківською діяльністю.

Валютні операції підлягають державному та банківському нагляду і контролю. У країнах з частково конвертованими валютами і обмеженнями на фінансові операції, розмір валютної позиції банків по відношенню до національної валюти є одним з об'єктів валютного контролю. [1] У періоди валютної нестабільності ці ліміти можуть скорочуватися: також можуть встановлюватися ліміти і для термінових операцій як за сумами так і за термінами. Варто зазначити, що нагляд за валютними операціями зберігається при введенні повної конвертованості валюти в європейських країнах.

Ринкові відносини та світове економічне співтовариство вимагає від України підвищити увагу у сфері регулювання валютних операцій адже вони складають вагомую частину (рис. 1.2). Варто відмітити, що це є важливим моментом в розкритті інформації в Звітах про фінансову стабільність НБУ (Додаток Д). Саме тому валютне регулювання є одним з ключових питань НБУ.

Під валютним регулюванням слід розуміти діяльність держави, а також уповноважених органів, яка спрямована на регламентацію валютних розрахунків та порядок здійснення операцій з валютними цінностями.

Об'єктом валютного регулювання є операції резидентів/нерезидентів, фізичних/юридичних осіб, що пов'язані з:

- переміщенням валюти та зміною власника,
- отриманням валютних коштів за товари/послуги;
- перерахуванням валюти закордон,
- зобов'язанням декларувати валютні цінності, а також інше майно резидентів, розташованих за межами нашої країни.

Варто відмітити, що регулювання валютних операцій в країні здійснюється відповідно виданих нормативно-правових актів, які стосуються валютних відносин. Крім того задля успішного виконання перед валютною політикою функцій в Україні створено систему державних органів щодо валютного регулювання та контролю. Так регулювання валютних операцій здійснюють: ВРУ, КМУ, НБУ та інші уповноважені органи. [16, с.23]

Одним з основних нормативних актів, що регулює операції з валютними цінностями та проголошує свободу валютних операції, а також передбачає поступове скасування валютних обмежень є ЗУ «Про валюту та валютні операції» від 07 лютого 2019 року. Разом з прийняттям даного Закону набули чинності ще 8 постанов Правління НБУ, що стали базою нової ліберальної системи валютного регулювання в нашій країні.

Так Постанови № 1, 2, та 3 виступають як постійно діючі нормативні акти. Постанова № 6 теж носить постійний характер, в ній розглянуто процедуру здійснення кредитних договорів, що стосуються нерезидентів. Постанова № 8 також має часових границь та покликана втілювати ризик-орієнтований напрямок у валютному контролі.

Крім того, важливе значення щодо регулювання валютного ринку нашої країни мав ЗУ «Про Національний банк України» прийнятий у 1999 р., Згідно Закону НБУ є уповноваженою державною установою, що є відповідальною за здійснення безпосередньо валютної політики, яка ґрунтується на принципах загальної економічної політики.

Відповідно до ст.1 Закону зазначаються ряд понять, зокрема «грошово-кредитна політика», «дисконтна валютна політика», «золотовалютний резерв», «платіжний баланс», «офіційний валютний курс» тощо. Також ст.6

визначено основну функцію НБУ – забезпечення стабільності грошової одиниці України [8].

Що ж стосується суто облікового процесу то в цьому напрямку також діє ряд постанов НБУ (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Нормативно-правові акти, які забезпечують організацію обліку в банку

Назва документу	Ким та коли затверджено	Загальна характеристика
Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України	Постанова Правління НБУ від 17.11.2004 р. за № 555	Забезпечує облікове супроводження операцій в іноземній валюті
Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України	Постанова Правління НБУ від 04.07.2018 № 75	Встановлює ключові вимоги стосовно бухгалтерського обліку, а також бухгалтерського контролю в результаті здійснення операційної діяльності банками України
Інструкція з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України	Постанова Правління НБУ від 21.02.2018 № 14	Встановлює ключові вимоги стосовно відображення в обліку операцій банків з фінансовими інструментами
Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку	Постанова Правління НБУ від 11.09.2017 № 89	Встановлює перелік рахунків

Таким чином, регулювання валютних відносин в нашій країні виконується відповідно до нормативно-правового забезпечення. Разом з іншими валютними регуляторами, НБУ, керуючись положеннями Статуту МВФ, ЗУ «Про валюту та валютні операції» Конституцією України, та іншими правовими документами, встановлює порядок здійснення операцій з валютними цінностями в Україні, і визначає основні принципи внутрішнього валютного ринку. Водночас, постійне вдосконалення нормативно-правової бази в області валютних відносин являється запорукою становлення та розвитку нашої країни як правової держави з сильною національною грошовою одиницею.

РОЗДІЛ 2. ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РУХОМ ГРОШОВИХ КОШТІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

2.1. Організація обліку операцій з іноземною валютою

Згідно з Інструкцією з обліку операцій з іноземною валютою та банківськими металами у банках України [33], кожен банк здійснює облік операцій в інвалюті у подвійному вираженні, тобто використовуючи номінальну її суму, а також гривневий еквівалент, який обліковуватиметься згідно офіційного курсу.

Також варто відмітити, що Планом рахунків бухгалтерського обліку українських банків передбачено ведення мультивалютного обліку банківських операцій (полягає у веденні обліку операцій в інвалюті на тих же рахунках, що і для операцій у гривні). Однак, якщо ми будемо говорити, про облік доходів та витрат (а саме: нарахованих, отриманих, сплачених) в інвалюті, то вони відображаються на рахунках 6 та 7 класів і лише в нацвалюті згідно офіційного курсу гривні до інвалют на дату їх визнання.

Що ж стосується аналітичного обліку активів і пасивів у інвалюті, то він ведеться у перерахунку на валютні коди [12, 33].

Облік валютних операцій в Україні базується на монетарно-немонетарному методі [38, 39]. Операції з інвалютами та банківськими металами визначаються у валюті, відповідно до якої представлена фінансова звітність, алгоритм розрахунку наступний : на дату визнання статей балансу відбувається перерахування з урахуванням офіційного обмінного курсу гривні. Відповідно до цього всі статті в інвалюті, які є монетарними, відображаються в обліку за офіційним курсом гривні на момент кожної його зміни, немонетарні ж статті в інвалюті залежно від оцінки та обліку відображаються згідно офіційного курсу гривні на дату здійснення операції або на дату визначення справедливої вартості [6].

Що ж стосується рахунків обліку операцій з інвалютою, то використовують:

- 3800 АП «Позиція банку стосовно інвалюти та банківських металів» (відкриваються субрахунки за кожним видом валюти), який відкривається як в інвалюті так і в гривні;
- 3801 АП «Еквівалент позиції банку стосовно інвалюти та банківських металів» - ведеться тільки в гривневому еквіваленті, проте, варто відмітити, що аналітичний облік по даному рахунку ведеться за видами валют.

Операції з інвалютою на балансових рахунках обліковуються за такими валютними курсами (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1. – Курси відображення іноземної валюти

Курси відображення іноземної валюти
а) за офіційним валютним курсом на дату валютування відображається іноземна валюта в подвійній оцінці – за номіналом та в гривневому еквіваленті (доходи та витрати, що нараховані, отримані або сплачені в іноземній валюті; усі зарахування та списання з кореспондентського рахунка, у тому числі внесок в іноземній валюті до статутного капіталу, куплена-продана іноземна валюта тощо);
б) за ринковим курсом гривні в разі купівлі-продажу іноземної валюти за гривні;
в) за офіційним валютним курсом гривні на дату нарахування, отримання і сплати доходів та витрат в іноземній валюті. У разі здійснення виправних проведення за рахунками доходів і витрат сума в гривнях за проведенням сторно має дорівнювати сумі в гривнях за помилковим проведенням
г) за офіційним валютним курсом на дату укладення установчого договору в разі внеску в іноземній валюті до статутного капіталу гривні відображаються за рахунком 3630 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом». Різниця, що виникає при оцінці внеску за офіційним валютним курсом на дату внесення коштів в іноземній валюті та оцінці внеску за офіційним валютним курсом на дату укладення установчого договору у процесі створення статутного капіталу з участю іноземних інвесторів (а в разі збільшення статутного капіталу банку – на дату прийняття рішення про збільшення статутного капіталу), відображається за рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».
г) за офіційним валютним курсом на дату сплати авансу (попередньої оплати) гривні відображаються в разі придбання за іноземну валюту немонетарних активів (запасів, основних засобів, нематеріальних активів тощо) та отримання робіт і послуг.

Серед валютних операцій, звичайно, є і такі, що відображаються на позабалансових рахунках. До них належать: (табл. 2.2.)

Таблиця 2.2 – Валютні операції, які відображаються на позабалансових рахунках:

Валютні операції, які відображаються на позабалансових рахунках:
а) вимоги та зобов'язання банку, які можуть виникнути в майбутні періоди та за якими банк зазнає ризику;
б) документи й цінності. Усі угоди, за якими в банку виникають вимоги або зобов'язання, відображаються у балансі за датою операції. Операції, за якими дата операції не збігається з датою розрахунку, впливають на розмір позабалансової валютної позиції. Для обліку таких операцій використовується технічний рахунок 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами». У разі відображення обмінних операцій за позабалансовими рахунками слід використовувати позабалансовий рахунок 9920, а в разі відображення інших операцій слід використовувати контрахунки груп 990, 991.

Через зміну офіційного курсу НБУ відбувається переоцінка монетарних статей балансу. Що стосується технічних аспектів переоцінки по згаданих вище рахунках, то банк самостійно їх визначає, однак з врахуванням програмного забезпечення згідно положень НБУ. Саме тут виникає поняття курсової різниці. [15, с.21]

Курсова різниця - це різниця між оцінками однакової кількості одиниць інвалюти за різними обмінними курсами. Вони виникають в процесі розрахунків або складання бухгалтерської звітності. Визначаючи курсові різниці, слід спочатку визначити, чи є відповідна грошова стаття балансу.

Різниця обмінного курсу відображається на рахунку 6204 «Результат від торгівлі інвалютою та банківськими металами». Цей процес переоцінки виконується операційною системою автоматично. Залишки в інвалюті по цінним паперам (оцінені за справедливою вартістю), повинні бути переоцінені відповідно до зміненого офіційного курсу НБУ., а результати їх переоцінки повинні відобразитися на 6204 балансовому рахунку.

Якщо ж ми говоримо про результати переоцінки акцій та інших цінних папері (врахованих в портфелі для продажу), які не мають нефіксованого прибутку, то такі результати повинні бути відображені на 5102 рахунку, який називається «Результати переоцінки цінних паперів у портфелі на продаж».

Переоцінка залишків на рахунках бухгалтерського обліку монетарних статей балансу відображається в наступних бухгалтерських записах:

Таблиця 2.3 – Переоцінка залишків в інвалюті (у разі зростання офіційного курсу НБУ)

Переоцінка залишків в іноземній валюті (у разі зростання офіційного курсу НБУ)
а) Дт 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами Кт Рахунки з пасивними залишками в іноземній валюті – сума дооцінки
б) Дт Рахунки з активними залишками в іноземній валюті Кт 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами – сума дооцінки Вирівнювання залишків балансових рахунків 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» і 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» Дт/Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів Кт/Дт 6204 Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами – різниця між залишками (у гривневому еквіваленті) за відповідними аналітичними рахунками балансових рахунків 3800 і 3801.

Наведені бухгалтерські записи за переоцінкою залишків в інвалюті здійснюються при підвищенні офіційного курсу НБУ. Якщо ж офіційний курс падає, то ведеться облік, протилежний вищевказаному. Варто також відмітити, що результат переоцінки, що відображаються на рахунках 9-го класу не є такими, що відображаються на балансових рахунках. Переоцінка ж залишків в інвалюті на позабалансових рахунках 9-го класу здійснюється з кожню зміною офіційного курсу НБУ. Крім того, всі бухгалтерські записи за даними операціями здійснюються лише після введення нових офіційних курсів НБУ безпосередньо в базу даних відповідної операційної системи, яка стосується переоцінки залишків в інвалюті та банківських металах саме на початку операційного дня. [9, с.16]

Отже, операції з інвалютою здійснюються в іншій валюті ніж та яка закладена для ведення обліку в банку та складання його фінансової звітності.

2.2. Операції з придбання/продажу іноземної валюти

Уповноважені банківські установи можуть здійснювати операції з купівлі/продажу інвалюти від свого імені за дорученням і за рахунок підприємств та інших банківських установ, виступаючи в якості

посередника, а також за свій рахунок при наявності у нього ліміту відкритої валютної позиції.

Банківські установи мають право купувати інвалюту на внутрішньому валютному ринку для розрахунків з погашення основного боргу за кредитами, отриманими в іноземній валюті, а компанії-експортери зобов'язані продавати частину експортної виручки в іноземній валюті. Однак існують певні види надходжень, які не потребують обов'язкового продажу: [5, с.18]

- внески в статутний капітал і доходи (дивіденди);
- надходження від продажу фондів цінностей (акцій, облігацій), а також доходи по ним;
- надходження у вигляді первинних засобів (кредити, депозити, вклади) та суми їх погашення;
- пожертвування на благодійні цілі;
- валюта, куплена на внутрішньому валютному ринку.

Банківські установи можуть здійснювати оплату з транзитних рахунків в іноземній валюті. На користь нерезидентів за перевезення, страхування та вивезення товарів, на користь резидентів – для тих же цілей сплачувати експортні мита. (рис. 2.1).

При зарахуванні експортних валютних надходжень на транзитний рахунок, банк сповіщає клієнта через виписку наступного дня. Протягом 14 днів з дати оцінки свого доходу замовник-експортер повинен представити в банківську установу довіреність на обов'язковий продаж та одночасне перерахування залишків доходу на його поточний рахунок. [15]

Банк відкриває окремий особовий рахунок «Кошти в іновалюті для обов'язкового продажу на валютному ринку» і робить відповідні зарахування:
▼
• Кт особового рахунку - на суму обов'язкового продажу валютної виручки,
• Кт особового рахунку валютних коштів на розрахунковому рахунку клієнта.
Засоби з особового рахунку обов'язкового продажу повинні бути продані банком протягом семи робочих днів. Якщо банк купує дану іновалюту за рахунок своїх коштів в рахунок ліміту відкритої валютної позиції, робиться запис:
▼
<i>Дт особового рахунку (обов'язковий продаж)</i>
<i>Кт розрахункового рахунку клієнта</i>
Якщо валюта продається іншій банківській установі або через валютну біржу:
▼
<i>Дт особового рахунку (обов'язковий продаж)</i>
<i>Кт «Коррахунки в банках-резидентах»</i>
Гривнева виручка:
<i>Дт коррахунки банку</i>
<i>Кт розрахункового рахунку підприємства</i>
Якщо експортер протягом 14 днів не подає доручення на реалізацію експортної валютної виручки, банк депонує цю суму на окремому особовому рахунку і надалі виробляє цю операцію самостійно. При цьому якщо іноземна валюта продається за курсом, що відрізняється від поточного валютного курсу, різниця відображається ним:
▼
<i>Дт «Витрати за операціями з іноземною валютою» або</i>
<i>Кт «Доходи за операціями з іноземною валютою» в кореспонденції з розрахунковим рахунком клієнта.</i>
Куплена за рахунок коштів клієнта іноземна валюта зараховується в повному обсязі на поточний рахунок в іноземній валюті. Ця валюта повинна бути використана клієнтом за призначенням протягом 180 днів з дати її зарахування на рахунок. Банківська установа контролює цільове спрямування цієї валюти. Операція купівлі іноземної валюти оформляється розпорядженням клієнта і на підставі платіжного доручення на перерахування гривневого покриття. Якщо операція здійснюється день- в-день, то в банку - продавця іноземної валюти:
▼
<i>Дт коррахунки в гривнях;</i>
<i>Кт коррахунки в іноземній валюті;</i>
у банку-покупця іновалюті - зворотна проводка.
Курсові різниці між курсом Центробанку і курсом продажу - купівлі на дату операції відносяться на доходи або витрати банківської установи відповідно.
Якщо операція продажу - покупки не може бути завершена
день -в -день, то в обліку:
- банку - продавця: Дт «Розрахунки за конверсійними операціями»
Кт ЗОН «Коррахунок в банках-резидентах»
Отримана в подальшому сума в гривнях:
▼
<i>Дт коррахунки</i>
<i>Курсова різниця - відповідно на рахунок доходів або витрат- банку-покупця - списання суми в гривнях:</i>
<i>Дт</i>
<i>Кт коррахунки</i>
Отримання суми в іноземній валюті:
▼
<i>Дт коррахунки</i>
<i>Кт 47408 і відповідно на рахунки доходів або витрат - суми курсової різниці.</i>
При здійсненні термінових валютних операцій операції враховуються на рахунках позабалансового розділу "Термінові операції".
Здійснена термінова операція відбивається - валюта за гривні: «Вимоги з поставки грошових коштів» (За термінами)
При настанні дати поставки - витрата, а грошові розрахунки обліковуються за відповідними балансними рахунками в зазначеному вище порядку.

Рисунок 2.1 – Алгоритм продажу іноземної валюти

Так, у ряді валютних операцій провідне місце займає купівля та продаж. Сучасні українські банки здійснюють операції купівлі-продажу іновалюти: від свого імені, за дорученням, а також за рахунок підприємств та інших банківських установ, виступаючи в якості посередника, а також за рахунок власних коштів, при наявності у нього ліміту відкритої валютної позиції.

2.3. Особливості обліку обмінних операцій із готівковою іноземною валютою

Обмінні операції - це операції, пов'язані з обміном однієї валюти на іншу: операції з обміну валюти, валютні операції з обміну готівки, а також бухгалтерські операції, кінцевий результат яких відображається в бухгалтерській та фінансовій звітності операцій з іноземною та національною валютах (наприклад, отримання/виплата доходів/витрат, придбання необоротних активів тощо). Операції з обміну готівкової валюти включають: [4]

- 1) купівля готівкової іноземної валюти у фізичних осіб – резидентів і нерезидентів за готівкову гривню;
- 2) продаж готівкової іноземної валюти фізичним особам – резидентам за готівкову гривню;
- 3) зворотний обмін невикористаних готівкових гривень фізичним особам – нерезидентам на готівкову іноземну валюту;
- 4) купівля-продаж дорожніх чеків за готівкові кошти в іноземній валюті, а також купівля-продаж дорожніх чеків за готівкові кошти в гривні;
- 5) конвертація (обмін) готівкової іноземної валюти однієї іноземної держави у готівкову іноземну валюту іншої іноземної держави;
- 6) прийняття іноземних банкнот та іменних чеків на інкасо.

Основна вимога обліку обмінних операцій - це рівність гривневого еквіваленту залишку на балансі рахунку 3800 «Позиція банку щодо іноземної

валюти та банківських металів» (за офіційним курсом НБУ) та залишку на рахунку 3801 «Гривневий еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» на кінець кожного операційного дня. Для цього різниця між гривневим еквівалентом залишку на балансовому рахунку 3800 (за офіційним курсом НБУ) та 3801 (за договірним курсом), що може відбутися при операціях купівлі – продажу іноземної валюти за гривні (готівкові і безготівкові), відображається на балансовому рахунку 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» – за операціями з власною валютою, 6114 «Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів» – за операціями, що здійснюються від імені клієнтів (якщо операції від імені клієнтів обліковуються за рахунками 3800 та 3801).

Банки, які мають валютну ліцензію, можуть здійснювати валютно-обмінні операції, тобто купівлю і продаж інвалюти за рахунок коштів фізичних осіб. Ці операції здійснюються через валютну касу банку і мережу обмінних пунктів, які є структурними підрозділами банківської установи.

Процес валютно-обмінних операцій здійснюється лише з готівковою інвалютою, обмінний курс якої до гривні встановлений НБУ. Варто відмітити, що банки можуть самостійно встановлювати курси як купівлі-продажу так і крос-курс інвалюти кожний день, однак, відхилення від офіційного курсу, при цьому, не повинно бути більшим 10%.

Здійснюючи операції з обміну валюти, довідка на одну обмінну операцію повинна бути оформлена та видана фізичній особі. [7, с.19]

Довідки форми 0406007 є бланками суворої звітності і обліковуються на позабалансовому рахунку. Ці дані є основою для здійснення валютного контролю за валютно-обмінними операціями фізичних осіб та підставою для експорту інвалюти за кордон протягом двох років.

Для того, щоб розпочати роботу валютної позиції, банк надає касиру авансовий платіж в гривнях та в інвалюті в розмірі встановленого ліміту, а

також бланками вище зазначеної довідки та іншими бланками і засобами, які необхідні для оформлення валютно-обмінних та інших операцій.

Операції з купівлі-продажу інвалюти здійснюються шляхом виписки видаткових касових ордерів та інших документів, що супроводжують інкасацію коштів в касу обмінного пункту. Видача авансу відображається:

- Дт 20206, «Каса обмінних пунктів» (в гривнях та інвалюті);
- Кт 20202, «Каса кредитної організації»;
- Кт 20203 «Платіжні документи в іноземній валюті».

При цьому бланки суворої звітності враховуються по приходу позабалансового рахунку 91203 «Різні цінності і документи, відіслані і видані під звіт» і витраті рахунки 91207.

Всі операції в обмінних пунктах повинні відобразитися на рахунках банку в той же день, коли вони були здійснені. Аналітичний облік кожного обмінного пункту ведеться за видами інвалюти, платіжними документами в інвалюті та іншими ознаками операцій.

Банк повинен інкасувати всі обмінні пункти в цілці робочого дня. Після закінчення дня операції, касир обчислює загальні суми за номінальною вартістю готівкової іноземної валюти і платіжними документами з урахуванням отриманого авансу в гривнях та іноземній валюті, та оформляє довідку про залишки в касі обмінного пункту по формі. Приклад щодо особливостей обмінних операцій відображений у Додатку Е.

Виходячи з інформації, яка відображається в Додатку Е, можемо зробити висновок, що банк може стягувати комісійну винагороду (як в гривні так і в інвалюті) за вчинення обмінних валютних операцій, надходження яких відображаються в касі відповідно до рахунків доходів від операцій в інвалюті.

2.4. Аналіз операцій з інвалютою

Як ми зазначали у попередніх пунктах, операції з інвалютою займають ключове місце у банківському бізнесі. На сучасному етапі розвитку українські банки не тільки виступають в ролі організації, що обслуговує експортно-імпортні розрахунки підприємств, але є безпосереднім учасником операцій на внутрішньому та міжнародному валютних ринках, тим самим активізуючи ринкові перетворення у всіх галузях економіки.

Ключова роль банків на валютному ринку спричинена значним обсягом операцій, на які припадає майже 90%. Саме аналіз може забезпечити реалізацію даних функцій.

Основною метою аналізу операцій з інвалютою є: [20, с.72]

- надання необхідної інформації для управління та прийняття рішень стосовно операцій з інвалютою;
- надання можливості розробити аргументовану концепцію розвитку банку, яка ґрунтується на всебічному підході до аналізу активів та зобов'язань (у валюті) банку, зовнішнього, а також внутрішнього середовища, які дозволяють діагностувати та прогнозувати банківську діяльність в цілому і на валютному ринку зокрема;
- створення відповідної лімітної політики у банку;
- дотримання нормативів НБУ у сфері операцій з інвалютою.

Загальні напрямки аналізу операцій з інвалютою банку мають ті ж напрями, що й операції у національній валюті. Виняток становлять ті операції, у яких немає аналогів пов'язані між транзакціями в нацвалюті.
(табл. 2.6)

Таблиця 2.6. Виняткові валютні операції

<p>Виняткові валютні операції:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>торгівля іноземною валютою;</u> • <u>конверсійні операції з готівковою іноземною валютою;</u> • <u>розмін або обмін банкнот, номінованих в іноземній валюті;</u> • <u>операції з дорожніми та іменними чеками в іноземній валюті;</u> • <u>інкасо неплатіжних банкнот в іноземній валюті;</u> • <u>надання дозволу на вивіз іноземної валюти за межі України;</u> • <u>розрахунки за зовнішньоекономічними контрактами;</u> • <u>позабалансові валютні інструменти.</u>
--

Ресурсами інформації для аналізу структури активів/зобов'язань (у валютному вираженні), а також їх зміні та ефективності використання є певний перелік документів, які містяться в Додатку Ж: [11]

Перший етап аналізу зазначених операцій полягає в оцінці структури його валютних активів та пасивів, визначенні масштабів його діяльності на валютному ринку. Для цього необхідно визначити та проаналізувати частку активів і пасивів банку, які є валютними в їх загальному обсязі, зміну та тенденції розвитку.

Масштаб діяльності банку оцінюється за часткою валютних активів та зобов'язань банку в іноземній валюті в їх загальній масі.

Для цього використовуються дані реєстрів бухгалтерського обліку (баланс, оборотно-сальдова відомість, звіти банку та стенограми тощо) Частка активів у валюті (Ч_{в.а}) та пасивів у валюті (Ч_{в.з}) у їх загальній сумі можна розрахувати за такими формулами:

$$Ч_{в.а} = \frac{\text{Валютні активи}}{\text{Активи, всього}}; \quad Ч_{в.з} = \frac{\text{Валютні зобов'язання}}{\text{Зобов'язання, всього}}$$

Абсолютний приріст активів/зобов'язань у інвалюті розраховується як різниця між сумою активів/зобов'язань в інвалюті на кінець та початок періоду:[30,с.20]

$$ПР_{а} = АВ1 - АВ2,$$

де ПР| — абсолютний приріст валютних активів;

АВ1, АВ2 — валютні активи на початок та кінець періоду;

$$\text{ПРi}=3\text{B1}-3\text{B2} \quad (2.1)$$

де ПРi — абсолютний приріст валютних зобов'язань;

3B, 3B2 — зобов'язання в інвалюті на початок та кінець звітного періоду;

Темп приросту активів ($T_{,,a}$), а також зобов'язань ($T_{в,3}$) у валюті розраховується як співвідношення активів/зобов'язань в інвалюті на кінець періоду до активів/зобов'язань в інвалюті на початок періоду:

$$T_{,,a} = \frac{A_{n_2}}{A_{n_1}}; \quad T_{в,3} = \frac{3_{n_2}}{3_{n_1}}. \quad (2.2)$$

Темп приросту активів банку ($T_{пва}$) та зобов'язань ($T_{пвз}$) у валюті банку визначається як співвідношення різниці суми валютних активів/зобов'язань на кінець та початок періоду до їх суми на початок періоду:

$$\overline{T_{пва}} = \frac{A_{n_2} - A_{n_1}}{A_{n_1} + A_{n_2}} \cdot 100\%; \quad \overline{T_{пвз}} = \frac{3_{n_2} - 3_{n_1}}{3_{n_1} + 3_{n_2}} \cdot 100\%. \quad (2.3)$$

Розрахунок темпів зростання активів в іноземній валюті дозволяє оцінити діяльність банку на валютному ринку. Слід дослідити, які фактори впливають на ті чи інші зміни. У разі, коли підвищення абсолютних, а також процентних значень приросту активів не пов'язане з підвищенням офіційного курсу інвалюти, то ці зміни є результатом розвитку операцій з інвалютою.

Фінальним етапом аналізу операцій з інвалютою є їх оцінка ефективності, яка виконується за допомогою аналізу доходів і витрат банку від операцій в інвалюті. Необхідно знати, що доходи та витрати від операцій з інвалютою здійснюються в національній, а також інвалюті. [11]

Доходи/витрати, отримані або нараховані в інвалюті, відображаються у балансі банку у валюті операції з одночасним переведенням в нацвалюту за офіційним курсом на момент здійснення даної операції. Доходи і витрати в інвалюті обліковуються на окремих аналітичних рахунках відповідного технічного рахунку № 3800 «Позиція банку стосовно інвалюти та банківських металів», а їх відображення на рахунках 6-го класу, що дозволяє здійснювати їх у відповідні валюті здійснюваної операції та її еквівалентом за поточним офіційним курсом НБУ.

Види доходів від валютних операцій	Проценти за наданими кредитами суб'єктам підприємницької діяльності
	Проценти за міжбанківськими кредитами та депозитами
	Доходи від операцій із цінними паперами
	Комісійні доходи за відкриття та ведення поточних і депозитних рахунків клієнтів
	Доходи від операцій купівлі-продажу іноземної валюти
	Доходи за агентськими угодами
	Комісійні доходи за переказами фізичних осіб

Останній етап аналізу операцій з інвалютою - це розрахунок відносних показників рентабельності та собівартості. Це:

- частка доходів/витрат у валюті у загальному обсязі доходів банку;
- дохід від операцій в інвалюті на 1 грн активів/пасивів у валюті;
- дохід від валютних операцій на одного співробітника валютного відділу (управління);
- валютні витрати на 1 грн залучених ресурсів в інвалюті.

Виходячи з усього вище сказаного можемо зобразити модель аналізу операцій з іноземною валютою (Додаток Е)

Підсумовуючи, зазначимо, що аналіз характеристик валютних операцій дає можливість навести авторське визначення терміну, валютні операції, що, на наш погляд, означає врегульоване нормами національного

законодавства або міжнародно-правовими угодами вольові дії фізичних і юридичних осіб та нерезидентів, спрямовані на встановлення, зміну, припинення та реалізацію прав і обов'язків щодо предметів, віднесених до валютних цінностей, а також дії з їх використання як платіжного засобу або транскордонному руху валютних цінностей.

РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ОСНОВНІ ЗАХОДИ СПРЯМОВАНІ НА ЇХ ВДОСКОНАЛЕННЯ

3.1. Оцінка ефективності здійснення операцій з іноземною валютою в сучасних українських банках

Таким чином, як ми вже зрозуміли в ході написання даної роботи, ефективна діяльність банків і питання її оцінки постійно привертають пильну увагу як вчених, так і практиків. Перш за все, цей інтерес обумовлений, необхідністю залучення інвестицій, які збільшать власний капітал банків, їх кредитний потенціал, тобто підвищать здатність банків кредитувати реальний сектор економіки країни і зберегти підприємства цього сектора в сфері національних інтересів з тим, щоб уникнути їх контролю з боку іноземного капіталу.

Зрозуміло, що інвестори в обов'язковому порядку будуть порівнювати ефективність своїх вкладень у фінансовий і нефінансовий сектори економіки, щоб визначити, чи відповідають інвестиції в банки заявленій нормі прибутковості вкладеного капіталу. Тому ефективність банківських операцій завжди в центрі уваги.

Разом з тим, слід зазначити, що ефективність банківської діяльності повинна оцінюватися не лише в цілому, а й з точки зору окремих видів діяльності з метою визначення найбільш ефективних пріоритетів їх розвитку в фінансовій організації. [28, с.6]

Значне місце серед джерел формування дохідної бази комерційних банків займають валютно-обмінні операції. Це видно з опублікованих засобами масової інформації звітів про прибутки і збитки комерційних банків. Так найчастіше підлягають аналізу показники такі як «чисті процентні доходи», «чистий дохід від операцій з інвалютою «і» чистий дохід від операцій з ЦП в торговому портфелі» «чисті комісійні доходи».

У різних банках частка цієї категорії чистих доходів (тобто прибутку) може істотно відрізнятись. Не секрет, що в умовах обмеження маржі по кредитним операціям, банки, що мають високу вартість кредитних ресурсів, будуть прагнути компенсувати втрачену вигоду, в тому числі за рахунок збільшення прибутку за іншими операціями, до яких відносяться валютно-обмінні.

Очевидно, що прибуток від валютно-обмінних операцій залежить як від кількості клієнтів, які обслуговуються банком, включаючи фізичних осіб, і їх діяльності, так і від самого банку. Банк може отримувати високі доходи як від розміру маржі валютного курсу, так і від збільшення обсягу операцій по купівлі-продажу та конверсії іноземної валюти. У деяких випадках, використовуючи другий метод, банк може залучати клієнтів з інших банків, забезпечуючи при цьому додатковий дохід від цих операцій. [5]

Питання, як оцінити ефективність валютних операцій - є надзвичайно важливим. На практиці сукупним ефектом є фінансовий результат, тобто залишок на рахунках 6901 і 6911, щомісячно відображається по рахунках доходів (пасивне сальдо) або витрат (активне сальдо). Відомо, що фінансовий результат відбивається в цілому, і в різних валютах він може приймати як позитивні, так і негативні значення, величину яких банківські аналітики контролюють при перегляді операцій на активно-пасивному проміжному рахунку за останній робочий день місяця. В цьому випадку негативний результат для певної валюти не вказує на неефективну роботу банку, а є наслідком постійних коливань світових валют щодо долара США. [29, С.385-392]

Курсова політика Національного банку фокусується на коливанні курсу долара до гривні, а курси всіх інших валют можуть різко змінюватися протягом місяця, іноді формуючи нові довгострокові тенденції. Як результат, для деяких валют може виникнути негативний фінансовий результат, який відображає не стільки недоліки в роботі банку, як ефект цих самих змін валютного курсу.

В цьому випадку кошик валют, сформована банком на початок певного торгового періоду виступає як своєрідний продукт. Ми використовуємо відому ідею К. Маркса, що кругообіг грошового обігу – це закупівля товарів для них з подальшим продажем на велику суму. У нашому випадку національна валюта (українська гривня) виступає як гроші, а вищезазваний кошик валют виступає як товар. Тоді ми можемо визначити ефект як різницю між початковою сумою грошей та їх кінцевою сумою. Тому мірою впливу валютно-обмінних операцій банку може бути лише сукупний фінансовий результат.

На відміну від показника «ефект», показник «ефективність» вимагає використання не абсолютних а відносних значень, що обчислюються за формулою, в якій чисельник - це значення ефекту, але визначення знаменника є досить складною справою.[5]

При виборі знаменника слід опиратися на цілі, які переслідує аналітик. Це може бути або оцінка, яка проводиться для управлінського обліку – необхідна для порівняння ефективності з ефективністю інших видів операцій, або вона проводиться для порівняння ефективності аналогічної діяльності інших банків. Остання операція дуже складна, а розрахований показник – не завжди є правильним. Також варто відмітити, що аналітик орієнтується тільки на дані, які відображаються в офіційно розповсюджених фінансових звітах банку, які включають лише дані синтетичного обліку. Наприклад, важливі витрати, такі як вартість операцій своп для залучення ресурсів, не розподіляються. Звичайно, якщо банк проводить міжнародний аудит і аудитори проводять відповідну рекласифікацію, то можна використовувати скориговані фінансові результати за валютно-обмінними операціями. Але не всі банки проводять міжнародний аудит, і аудитори можуть не проводити перекласифікацію валюти (українську гривню), а як товар - вищевказаний кошик валют. Тоді можемо визначити ефект як різницю між початковою сумою грошей і їх кінцевою сумою. Тому мірою впливу валютно-обмінних операцій банку може бути лише сукупний фінансовий результат.

Порівнюючи ефективність видів операцій необхідно пам'ятати про різний характер доходів від операцій з доходами за відсотками та комісійними доходами. Доходи, отримані банками через валютнообмінні операції, за своєю природою ближче до комісійних доходів, хоча вони і формуються в результаті арбітражу.

Величина процентних доходів залежить від суми активів, що утворюються в результаті операцій, що приносять дохід, тобто якщо клієнт отримав і погасив кредит протягом одного дня, банк не отримує доходу.

Розмір комісійних доходів залежить від суми обороту за цими операціями, тобто якби клієнт заплатив банку комісію при видачі кредиту і погасив її в той же день, то банк отримав би свій дохід. Виникає наступне питання: якщо валютна позиція закрита, а дохід відображений в балансі, то яким буде критерій оцінки порівняльної ефективності? Як знаменник можна використовувати дебетовий оборот за кредитними операціями та по валютно-обмінним операціям відповідно. [11]

Однак не варто забувати, що валютна позиція банку рідко повністю закрита. Сальдо по балансових рахунках валютної позиції постійно присутнє. Таким чином, можна говорити про кількість ресурсів, абстрактних на здійснення валютно-обмінних операцій, які становлять пасивне сальдо за 6911 рахунком, очищене від суми ресурсів в національній валюті, залучених за допомогою операцій СВОП. Так, одним із способів порівняльної ефективності різних банківських операцій (наприклад, кредитних і валютнообмінних) пропонується значення фінансового результату від валютнообмінних операцій до цього показника, вираженого в маржі однієї гривні рентабельності обороту валютних операцій, еквівалентної одному долару, що дорівнює 0,02 - 0,03%. Цей показник в річному звіті банку навряд чи може слугувати ілюстрацією ефективності операції. Слід також зазначити, що є певні періоди, коли маржа бути значно меншою за одну гривню, а рентабельність обороту становитиме соту частку відсотка або менше.

При цьому показник рентабельності може використовуватися для внутрішнього аналізу ефективності набору валютно-обмінних операцій банку в динаміці для визначення причин його зниження. Слід також зазначити, що оборот валютно-обмінних операцій бажано очистити від угод СВОП, обсяг яких дуже значний і спотворює результат. Відповідно, фінансовий результат операцій з обміну валюти повинен бути очищений від витрат і доходів, отриманих від здійснення операцій СВОП.

Для цілей управлінського обліку можна використовувати підхід до оцінки ефективності валютних операцій стосовно фонду оплати праці працівників, які здійснюють валютно-обмінні операції, а також відображають їх в обліку. [30, с.94]

Цей показник можна порівняти з аналогічним по інших сферах діяльності. Якщо в банку є окрема валютна позиція для операцій з фізичними і юридичними особами, то це дозволяє розрахувати і порівняти ефективність певних транзакцій.

Кожна операція в банку проводиться з метою отримання доходу. Для операцій, що здійснюються безпосередньо для задоволення запитів клієнтів, ефект досить легко визначити: в його якості виступає фінансовий результат від різниці курсів валют за операціями купівлі і продажу іноземної валюти.

Слід враховувати також сукупний ефект, що утворюється в результаті всієї сукупності банківських операцій, оскільки одна операція (якщо вона не виконується для задоволення попиту клієнтів) не може правильно характеризувати ефективність послуг банку, що займаються валютообмінними операціями. Алгоритм розрахунку ефективності буде виглядати так. (табл.3.1.)

Далі фінансовий результат від зазначених операцій за період, який підлягає оцінці, відображається на рахунках 8241 і 9241, слід розділити на отриману суму і виразити у відсотках від річного результату. Таким чином, ми визначимо рівень ефективності, який можна використовувати для

порівняльного аналізу як у порівнянні з іншими сферами банківської діяльності, так і з ефективністю таких операцій в інших банках.

Таблиця. 3.1. Алгоритм розрахунку ефективності

<p><i>Перша дія</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • визначення середньої величини залишку по рахунках 6911 за аналізований період. Якщо залишок пасивний, то ми говоримо про використання в обороті української гривні за рахунок короткої валютної позиції. При активному залишку мова йде про використання іноземної валюти в обороті. У першому випадку ми можемо порівняти розрахункову ефективність валютно-обмінних операцій з ефективністю інших активних операцій в національній валюті (включаючи кредитування), у другому випадку з ефективністю інших активних валютних операцій (включаючи кредитування). <p><i>Друга дія</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • скорочення отриманого середнього залишку по рахунках 6911 на суми, отримані банком від здійснення операцій СВОП. Кожен банк повинен вести аналітичний облік таких операцій, якщо він не знаходиться у використаній інформаційній системі, то за допомогою електронних таблиць, тобто середній залишок еквівалента операцій СВОП за аналізований період віднімається з середнього залишку по рахунках 6911. В результаті ми отримуємо обсяг коштів, використаних для здійснення валютно обмінних операцій в аналізованому періоді.

Апробація цього алгоритму показала, що розрахункове значення ефективності валютно-обмінних операцій в одному банку значно перевершує рівень процентних ставок як за кредитними операціями, так і за операціями з ЦП.

Результати оцінки ефективності дозволяють порівнювати ефективність цих послуг з результатами інших послуг, таких як операції з цінними паперами або операції з кредитування клієнтів. Ці дані також можуть бути використані для визначення напрямку стратегії банку, для фінансування ресурсів, для визначення максимальної собівартості кредитних ресурсів з

подальшими змінами в політиці процентних ставок банку, якщо це необхідно, а також для надання матеріальних стимулів для працівників банку, більш відповідного реальному внеску кожного підрозділу в отриманні прибутку. [11]

Як ми вже зазначали в першому розділі, одними з найчастіше використовуваних валютних операцій є спот угоди. Вони ґрунтуються на кореспондентських відносинах між банками. Умови спотових платежів досить зручні для сторін угоди: протягом поточного та наступного дня зручно опрацювати необхідну документацію, здійснити платежі тощо, щоб виконати умови угоди. Ми пропонуємо наступний порядок відображення в обліку операцій з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот із використанням позабалансових рахунків (Додаток Л). Оскільки користувач повинен отримувати якісну інформацію про купівлю - продаж (обмін) іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот, банкам пропонується відображати в обліку такі операції, використовуючи позабалансові рахунки. Таким чином, валютні операції, що базуються на споті, мають велике економічне значення для фінансового сектору, оскільки ці операції дозволяють взаємозв'язувати валютні курси та регулювати ринок, що сприяє вирівнюванню валютних курсів на валютних ринках. Щоб уникнути спотворення результативності банків при побудові системи бухгалтерського обліку на дату здійснення транзакцій валютних операцій з купівлі-продажу (обміну), пропонується, щоб банки відображали в бухгалтерському обліку позабалансові рахунки та на дата розрахунків - на балансах.

Зрозуміло, що банк, крім максимізації прибутку, має і соціальні функції, які він реалізує, розвиваючи кредитування реального сектора економіки. Однак забезпечення ефективності банківської діяльності зміцнює довіру інвесторів і фізичних осіб до фінансових установ, що в кінцевому рахунку забезпечує додатковий приплив кредитних ресурсів.

3.2. Основні заходи, спрямовані на вдосконалення валютних операцій

Як показала практика, вітчизняні банки, що працюють в системі валютних відносин, хоча і збільшують обсяг валютних операцій за останні роки, але якщо враховувати їх діяльність на валютному ринку, ситуативність та непослідовність дій очевидні, а також жодної заздалегідь визначеної стратегії розвитку. Інтеграційні та лібералізаційні процеси у глобальному масштабі, які не обходять Україну, а особливо її банківську систему в аспектах іноземної валюти, з одного боку, а з іншого – невідповідність національної економіки міжнародним стандартам, відсутність валютних ресурсів на валютному ринку України в економічній та політичній нестабільності в країні, що супроводжується труднощами прогнозування та збільшення ризиків, особливо валютних, для вітчизняних банків потребують формування власної стратегії щодо валютної діяльності, яка б враховувала внутрішні умови і можливості кожного банку щодо виконання ним валютних операцій та їх корегування відповідно до зовнішніх факторів. Тому ми вважаємо за доцільне зосередити увагу на необхідності розробки та впровадження власного бачення ефективної валютної політики комерційного банку, виходячи із його загального призначення та орієнтирів на валютному ринку серед інших банків та інших учасників ринку шляхом створення та реалізації механізму валютної діяльності.

Так запропонований нами механізм організації ефективної валютної діяльності банку, повинен включати в себе кілька блоків, кожен з яких буде відображати набір та послідовність дій, спрямованих на забезпечення успішного здійснення банком валютної діяльності (рис.3.1).

Рисунок. 3.1. Механізм організації ефективної системи операцій з іно валютою

Так як основними критеріями ефективності проведених банком валютних операцій є діапазон проведених валютних операцій; рівень прибутковості та ризику здійснення валютних операцій; якість обслуговування клієнтів при здійсненні валютних операцій, що залежить від технічного оснащення банку і рівня кваліфікації його співробітників, а також особливостей побудови ділових відносин між банком та його клієнтами; якість організації всіх процесів, пов'язаних з валютними операціями, то ми вважаємо, що механізми ефективної валютної діяльності повинні складатися з наступних елементів (рис. 3.2).

Зупинимось більш детально на Блоці аналітичних досліджень. Банк повинен скласти плани щодо подальшої організації валютної діяльності, особливо в умовах сучасного розвитку валютного ринку України, на основі оцінки поточного рівня своїх валютних послуг та виявлення факторів, що впливають на нього (додаток М). Саме тому Блок аналітичних досліджень, покликаний проаналізувати сучасний стан валютної діяльності банку та

рівень його рентабельності, визначати вагу валютних операцій у досягненні банком загальних стратегічних цілей.

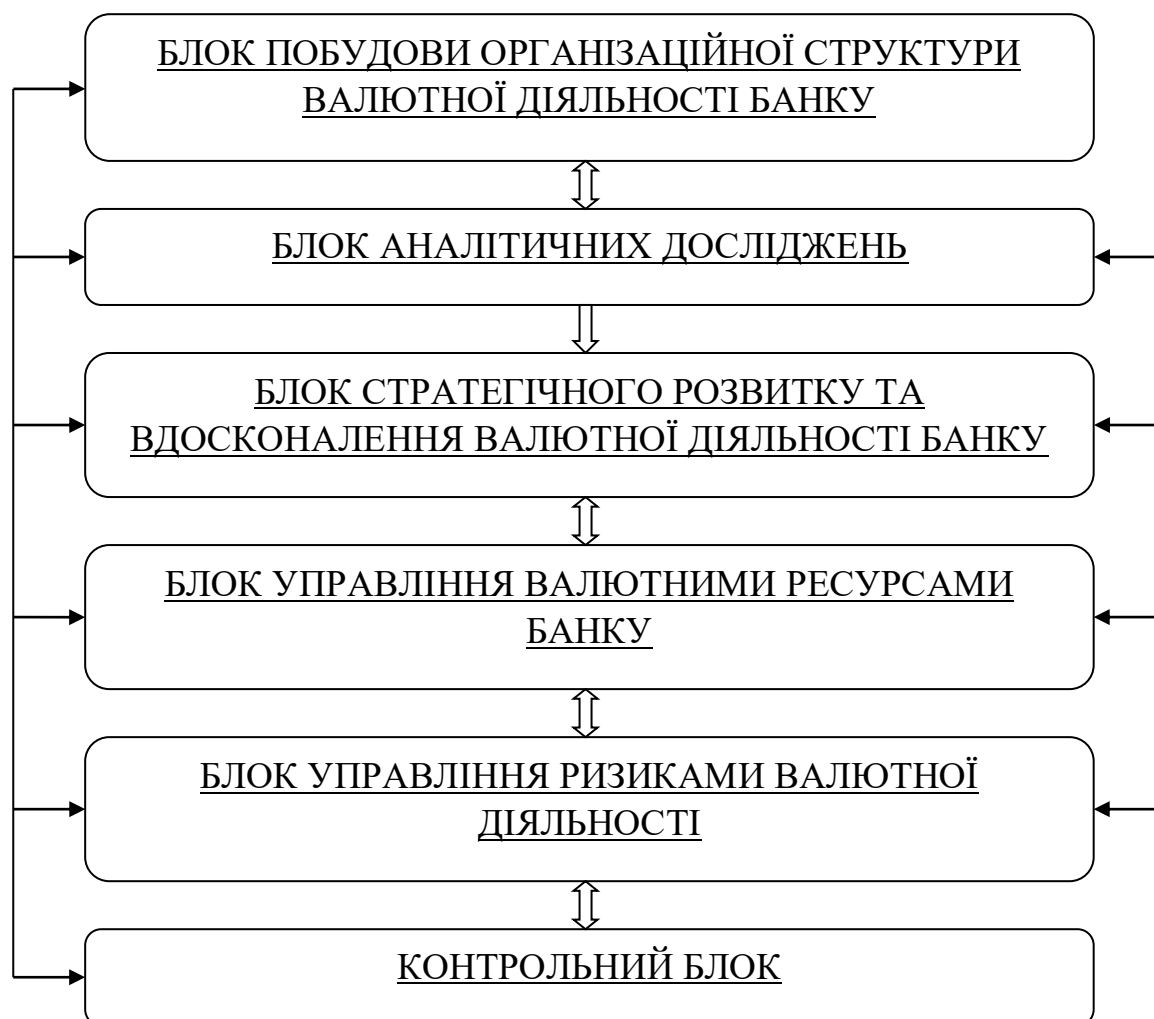

Рис. 3.2. Механізм організації ефективної валютної діяльності банку

Для визначення частки активів і пасивів в іноземній валюті в їх загальній масі, визначення динаміки змін показників та величини їх абсолютного приросту, визначення частки доходів від валютних операцій у величині сукупного доходу та для аналізу масштабів та динаміки зростання валютних курсів ми пропонуємо використовувати відомі формули, наведені у додатку М.

Важливим моментом у вивченні валютної діяльності є її структурний аналіз, який може здійснюватися за такими напрямками: за активами та пасивами, за типом валют, за типом клієнта, за типом валютної операції.

Визначення частки грошових коштів в іноземній валюті, в перерахунку на активи та пасиви банку, характеризуватиме обсяг валютних операцій та їх частку у загальній масі. На їх основі можна зробити порівняльний аналіз діяльності інших комерційних банків і, таким чином, визначити своє власне місце на валютному ринку та роль валютних операцій у банківському процесі.

Структура та розмір обороту в перерахунку на валюти вказують, яким валютам віддається перевага в валютних операціях.

Аналізуючи склад клієнтів, банк може класифікувати їх за багатьма ознаками, такими як місце проживання, право власності та розмір (фізичні особи, юридичні особи, VIP-клієнти, корпоративні підприємства, малий та середній бізнес, інші банки та фінансові установи), сфера їх діяльності, ступінь ризику, рівень рентабельності співпраці з ними. Це дозволить більш глибоко визначити потреби різних груп клієнтів та пріоритетність співпраці з ними, виділивши цільову та найбільш привабливу серед них.

Проаналізувавши внутрішні показники валютних та зовнішніх умов, комерційний банк може зробити висновок про ефективність та стабільність своєї валютної діяльності, визначити, чи відповідають його валютні операції сучасним потребам клієнтів, порівняти свою валютну діяльність з іншими банками, оцінити власну діяльність і положення на валютному ринку.

Важливим моментом аналізу ефективності валютних операцій є визначення співвідношення їх прибутковості та рентабельності, для цього можна використовувати відомі формули (додаток Н).

Важливим моментом є аналіз можливих валютних ризиків.

Банк повинен бути зацікавлений у створенні комплексної системи управління ризиками, що впливає з валютної діяльності, яка б забезпечила надійний процес виявлення, оцінки, контролю та моніторингу всіх їх типів на всіх рівнях та підрозділах банку, а також визначала їх вплив на інші банківські ризики та вирішувала конфлікт між потребою оптимізувати дохід та мінімізувати ризик.

Тому для визначення ризикованості власної валютної діяльності банку, ми пропонуємо методичний підхід до визначення інтегрального рівня ризиків у валютній діяльності, який буде включати кілька етапів (додаток П).

Відповідно до запропонованого підходу пропонуємо якісну оцінку рівня ризиків валютної діяльності здійснювати з використанням методу експертних оцінок із залученням компетентних банківських фахівців. Показник, що показує якісну оцінку ризиків валютної діяльності для i -ї групи ризиків пропонується визначати за формулою:

$$C_i = k_1 \cdot C_1 + k_2 \cdot C_2 + \dots + k_p \cdot C_p \quad (3.1)$$

де C_i - зведений показник, що показує якісну оцінку i -ї групи ризиків у валютній діяльності,

$k_1, k_2, \dots, k_p$ - вагові коефіцієнти для якісної оцінки валютних ризиків,

$C_1, C_2, \dots, C_p$ - часткові показники ризиків валютної діяльності, для яких кількісна оцінка не можлива.

Вагові коефіцієнти для якісної оцінки ризиків у валютній діяльності пропонується визначати методом експертної оцінки на основі рангових даних і суми рангів за формулою:

$$k_i = \sum_{i=1}^p R_i / S_{Ri} \quad (3.2)$$

де k_i - ваговий коефіцієнт для якісної оцінки i -го виду валютного ризику;

R_i - ранг (кількість балів) впливу i -го виду ризику на валютну діяльність;

S_{Ri} - сума рангів впливу p -го типу ризику на валютну діяльність в цілому;

p - кількість видів ризиків, що підлягають якісній оцінці.

Сума рангів впливу i -го виду ризику на валютну діяльність дорівнює сумі кількості балів, присвоєних експертами кожному виду ризику. Для цього було проведено ранжування по зниженню рейтингів, представлених

кожним експертом. Кожна оцінка описується числом натурального ряду. Цифрі один присвоюється максимально можлива оцінка, а p – мінімальна.

Крім того пропонуємо використовувати комплексний підхід до оцінки валютних ризиків, суть якого полягає у визначенні інтегрального рівня валютних ризиків в цілому за такою формулою:

$$I_{РВД} = \sum_{i=1}^p k_i \cdot C_i + \sum_{j=1}^n k_j \cdot O_j \quad (3.3)$$

де k_i, k_j - вагові коефіцієнти для якісної та кількісної оцінки валютних ризиків відповідно;

p – кількість видів ризиків, що підлягають якісній оцінці;

n – кількість видів ризиків, що підлягають кількісній оцінці;

C_i - коефіцієнт (або узагальнюючий показник), що показує якісну оцінку валютних ризиків;

O_j - коефіцієнт (або узагальнюючий показник), що показує кількісну оцінку валютних ризиків.

$$O_j = k_1 \cdot O_{j1} + k_2 \cdot O_{j2} + \dots + k_n \cdot O_{jn} \quad (3.4)$$

Запропонована нами методика забезпечить успішне управління ризиками при здійсненні валютних операцій і полегшить вивчення їх впливу не лише на тенденції розвитку валютних послуг, а й на інші аспекти діяльності банку: на структуру та якість активів і пасивів, на рентабельність та фінансові показники діяльності банку в цілому. Таким чином, це оптимізує застосування комплексу заходів щодо мінімізації ризиків валютної діяльності та їх впливу на інші категорії ризиків.

Слід зазначити, що завдання, зазначені у блоках механізму ефективної валютної діяльності, є взаємозалежними, взаємообумовленими та постійними: контролюючи виконання певного виду валютної операції, банк проаналізує, чи не відхиляються фактичні показники від запланованих, складатиме нові програми та орієнтири, буде постійно контролювати

ефективність використання валютних ресурсів та управління ризиками, що в кінцевому підсумку підвищить ефективність діяльності комерційного банку в системі організації валютних відносин. Завдання механізму організації ефективної валютної діяльності кожного банку можуть відрізнятися, залежно від його загальної стратегії розвитку, масштабу та спрямованості, проте, ми вважаємо, що кожен банк може розробити його як окремий внутрішній банківський документ, затверджений керівництвом та приймати ряд інших важливих положень про реалізацію основних завдань, що виникають в процесі здійснення валютної діяльності.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі написання даної кваліфікаційної роботи слід підсумувати наступне: поняття «валютна операція», «операції з інвалютою» оскільки вони є ключовим поняттями для валютного законодавства нашої країни. Дані поняття визначені ЗУ «Про валюту та валютні операції».

Важливим моментом є дослідження механізму організації обліку операцій з інвалютою. Для забезпечення підвищення їх ефективності необхідно на постійній основі здійснювати аналіз, державне регулювання та моніторинг. Саме тому питання розробки, а також впровадження системи ефективно організації валютної діяльності є дуже важливою.

Регулювання валютних відносин в нашій країні виконується відповідно до нормативно-правового забезпечення. Разом з іншими валютними регуляторами, НБУ, керуючись Конституцією України, положеннями Статуту МВФ, ЗУ «Про валюту та валютні операції» та іншими правовими документами, встановлює порядок здійснення операцій з валютними цінностями в Україні, і визначає основні принципи внутрішнього валютного ринку. Водночас, постійне вдосконалення нормативно-правової бази в області валютних відносин являється запорукою становлення та розвитку нашої країни як правової держави з сильною національною грошовою одиницею.

У ряді валютних операцій провідне місце займає купівля та продаж. Сучасні українські банки здійснюють операції купівлі-продажу інвалюти: від свого імені, за дорученням, а також за рахунок підприємств та інших банківських установ, виступаючи в якості посередника, а також за рахунок власних коштів, при наявності у нього ліміту відкритої валютної позиції.

Інтеграційні та лібералізаційні процеси у глобальному масштабі, які не обходять Україну, а особливо її банківську систему в аспектах іноземної валюти, з одного боку, а з іншого – невідповідність національної економіки міжнародним стандартам, відсутність валютних ресурсів на валютному

ринку України в економічній та політичній нестабільності в країні, що супроводжується труднощами прогнозування та збільшення ризиків, особливо валютних, для вітчизняних банків потребують формування власної стратегії щодо валютної діяльності, яка б враховувала внутрішні умови і можливості кожного банку щодо виконання ним валютних операцій та їх корегування відповідно до зовнішніх факторів.

Тому, запропонована нами вище описана методика, забезпечить успішне управління ризиками при здійсненні валютних операцій і полегшить вивчення їх впливу не лише на тенденції розвитку валютних послуг, а й на інші аспекти діяльності банку: на структуру та якість активів і пасивів, на рентабельність та фінансові показники діяльності банку в цілому. Таким чином, це оптимізує застосування комплексу заходів щодо мінімізації ризиків валютної діяльності та їх впливу на інші категорії ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабичев Ю.А. Банковское дело : справочное пособие. под ред. Ю.А. Бабичева. М. : Экономика, 2008. 512 с.
2. Белінська Я.В. Практичні аспекти управління валютними ризиками. *Фінанси та кредит*. 2003 № 11. стр17-21.
3. Божидарнік Н.В., Божидарнік Т.В. Божидарнік. К. Валютні операції : [підручник] : Центр учбової літератури, 2013. 698 с.
4. Боришкевич О. Валютне кредитування в Україні: проблеми та перспективи. *Банківська справа*. К., 2013. 16 с.
5. Бункина М.К. Валютный рынок : учебник / под ред. М.К. Бункина. М. : АОДИС, 2005. 280 с.
6. Бункина М. К., Семенов А. М. Основы валютных отношений: Учебн. пособие. – М., 1998. – С. 13.
7. Бутинець Ф. Ф. / [Ф. Ф. Бутинець, І. В. Жиглей, В. М. Пархоменко] Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.]; під ред. Ф. Ф. Бутинець. Житомир : ПП «Рута», 2002. 544 с.
8. Волкова І.А., Калініна О. Ю. Бухгалтерський облік у банках : навч. посіб. 2-ге вид.: Центр учбової літератури, 2011. 520 с.
9. Волкова І.А. Розрахунки іноземною валютою та їх облік в зовнішньоекономічній діяльності підприємств України. Сталій розвиток економіки. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2011. № 7. С.184-187.
10. М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пудовкіна [та ін.] ; за заг. ред. М.І. Савлука Гроші та кредит : [підручник] ; 3-є вид. К. : КНЕУ, 2002. 598 с.
11. Закон України «Про ваюоту та валютні операції» (від 19.02.2018 № 15-93). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/15-93> (дата звернення: 20.03.2020).

12. Джураева К. Переход к косвенному денежно-кредитному регулированию в условиях либерализации экономики (уроки международного опыта). *Экономическое обозрение*. 2000. №6. стр.56-59.
13. Дзюблюк О.В., Владимир О.М. Банки у системі організації валютних відносин : [монографія]. Тернопіль : Терно-граф, 2014. 296 с.
14. Завальна Ж. В., Старинський М. В. Валютне право України: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – С. 172.
15. Закон України «Про Національний банк України» (від 20.05.1999 № 679-ХІV). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 20.03.2020).
16. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків у іноземній валюті» (від 23.09.1994 № 185/94-ВР). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/185/94-вр> (дата звернення: 20.03.2020).
17. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України, затверджена Постановою Правління НБУ від 17.11.2004 № 555 (у редакції постанови Правління НБУ від 05.11.2013 № 437) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2008-13>.
18. Коблянська Г. Ю. Облік та аудит експортно-імпортних операцій підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» . Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008. 23 с.
19. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / Верховна Рада України URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.03.2020).
20. Король М.М. Валютний ринок України: стан, проблеми й перспективи / М.М. Король, О.Р. Стасишина .*Сталий розвиток економіки. Хмельницький*, 2016. № 3 (28). С. 65-70.

21. Костюченко В. М. / О. С. Федоренко: Проблемні питання конвергенції обліку операцій в іноземній валюті відповідно до МСФЗ, Молодіжний форум [“Розвиток малого та середнього бізнесу в умовах глобалізації світової економіки”],(Житомир, 26-27 квітня 2017 р.). Житомир, ЖДТУ, 2017. С.147-151.
22. Костюченко О. А. Правові засади валютного регулювання в Україні: навчальний посібник. К. : КНТ, 2009. С. 48.
23. Литвин Н.Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) : підручник К.: «Хай-Тек Прес», 2010. – 608 с.
24. Міщенко В.І. /Н.Г. Слав’янська. Банківські операції : [підручник] К. : Знання, 2006. 727 с.
25. Науменкова С.В. / К.Ф. Черкашина. Валютне регулювання : навч.-метод. Посібник. Київ : Компринт, 2013. 154 с.
26. А.М. Герасимович, Л.М. Кіндрацька, Т.В. Кривов’яз та ін. Облік і аудит у банках : підручник ; за заг. ред. проф. А.М. Герасимовича. К. : КНЕУ, 2004. – 536 с.
27. Платонова И.Н. Валютный рынок и валютное регулирование : учебное пособие / под ред. И.Н. Платоновой. М. : Изд-во БЕК, 2010. 313 с.
28. Постанова Правління НБУ «Про встановлення розміру обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0457500-13> (дата звернення: 20.03.2020).
29. Постанова Правління НБУ «Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті» (від 14.11.2013). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1951-13> (дата звернення: 20.03.2020).
30. Реверчук С. К., . Іршак С.; Прогнозування розвитку банківської діяльності в Україні: монографія, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 255 с.

31. Сисюк, С. В. Курсові різниці та балансова вартість іноземної валюти : особливості обліку та визначення. Збірник наукових праць ЧДТУ. випуск 25 (частина 1). 2010. С. 66-70.
32. Скоморович І.Г. Банківські операції навч. посібник / І.Г. Скоморович. - Львів : Магнолія. 2006 , 2010. 482 с.
33. Смолянська О.Ю. Фінансовий ринок : [навч. посіб.] / О.Ю. Смолянська. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 384 с.
34. Сова О.Ю. Стабілізаційні механізми регулювання фінансових ринків в умовах глобалізації Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України: зб. матер. наук.-практ. конференції, 29-30 жовтня 2015 р. / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. С. 184-187.
35. Ткач С.В. Концептуальні основи організації валютної системи держави / С.В. Ткач. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2015. Вип. II (58). Економічні науки. С. 6-13.
36. Чирка Д.М. Курсові різниці як наслідок коливання валютних курсів: обліковий аспект. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2011. С. 385–392.
37. Ющенко В.А. Банківська справа в Україні: законодавчі і нормативні акти : навч. підручник / за ред. В.А. Ющенка. К. : 2010. Т. 1, 2. 94 с.
38. Ющенко В. А., Міщенко В. І. Валютне регулювання: Навч. посіб. К., 1999. – С. 219.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНОТАЦІЯ

Калініченко В.І. Облік і аналіз операцій банку в іноземній валюті. – Кваліфікаційна робота бакалавра. ННІБТ «УАБС», Суми, 2020 р.

У роботі досліджено економічну сутність та класифікацію валютних операцій в комерційних банках; проаналізовано організаційно-правові засади валютного регулювання в Україні, розглянуто організацію обліку операцій з іноземною валютою, досліджено операції купівлі-продажу валюти та визначені особливості обліку обмінних операцій із готівковою іноземною валютою. Метою даної роботи є розгляд та аналіз особливостей облікових процедур операцій банку з іноземною валютою, розробка основних заходів, спрямованих на їх вдосконалення

Ключові слова: облік, валютні операції, аналіз, оцінка, показники ефективності.

SUMMARY

Kalinichenko V.I. Accounting and analysis of bank operations in foreign currency. - Qualifying work of the bachelor. NNIBT "UABS", Sumy, 2020.

The economic essence and classification of currency operations in commercial banks are investigated in the work; the organizational and legal bases of currency regulation in Ukraine are analyzed, the organization of the account of operations with foreign currency is considered, operations of purchase and sale of currency are investigated and features of the account of exchange operations with cash foreign currency are defined. The purpose of this work is to consider and analyze the features of accounting procedures of the bank's operations with foreign currency, the development of basic measures aimed at improving them.

Key words: accounting, currency transactions, analysis, evaluation, efficiency indicators.

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Класифікація валютних операцій

Автор	Класифікація
Л. К. Бункіна та А. М. Семенов	<p>Операції з купівлі продажу чи конверсії валют, що здійснюються на біржах та комерційних банках.</p> <p>Операції комерційних банків щодо залучення та розміщення валютних коштів.</p> <p>Зовнішньоекономічні розрахунки.</p> <p>Операції з банківськими картками</p>
Л. А. Ющенко та В. І. Біщенко	<p>Поточні (готівкові та безготівкові)</p> <p>«тод» (доставка валюти сьогодні на сьогодні – «сьогодні на сьогодні»);</p> <p>«том» (поставка валюти наступного робочого дня – «сьогодні на втра»);</p> <p>«спот» (поставка валюти на другий робочий день – «сьогодні на післязавтра»).</p> <p>Термінові</p> <p>форвардні угоди (угоди з обміну валют за раніше узгодженим курсом, які укладаються сьогодні, але дата виконання відкладена на визначений термін у майбутньому);</p> <p>валютні «свопи» (валютна операція, яка поєднує купівлю або продаж валюти на умовах «спот» із одночасним продажем тієї самої валюти на умовах «форвард»);</p> <p>валютні ф'ючерси (контракти угоди на купівлю або продаж стандартизованої суми іноземної валюти за стандартизованою специфікацією валют та узгодженою ціною).</p>
Л. В. Завальна та М. В. Гаринський	Активні та пасивні
Л. А. Костюченко	Активні операції за рахунок клієнтів та валютні операції з ініціативи банку
Л. А. Костюченко, Ж. В. Завальна та М. В. Гаринський	<p>Про поточних валютних операцій відносяться:</p> <p>розрахунки за зовнішньоекономічними контрактами;</p> <p>перекази заробітних плат, пенсій, аліментів та інших неторгових платежів;</p> <p>переказ дивідендів, відсотків за кредити, роялті та інших платежів за використання об'єктів інтелектуальної власності;</p> <p>інші операції.</p> <p>Про операцій, пов'язаних з рухом капіталів, слід віднести: інвестиції;</p>

Додаток Б

Таблиця Б.1. – Порівняння форвардних і ф'ючерних контрактів

№ п/п	Показник	Форвард	Ф'ючерс
1	Торгівля	Позабіржова	Біржова
2	Сума контракту	За бажанням клієнта	Стандартна
3	Строки дії	Не фіксовані	Фіксовані
4	Можливість дострокового виходу з контракту	Передбачається	Не передбачається
5	Доступність	не є загальнодоступними	рівний доступ
6	Додаткові вимоги	кредитні лінії	гарантійні депозити
7	Розрахунки	на дату закінчення строку дії контракту	щодня
8	Видатки	комісійні не стягуються	біржові, брокерські, комісійні збори
9	Час активних торгів (американські умови)	до 12.00 за нью-йоркським часом	до 14.20 за нью-йоркським часом
10	Система котирування	європейська	американська
11	Ліквідність	низька або відсутня	висока
12	Ризик зриву поставки	Існує	Не існує

Додаток Г

Переваги та недоліки валютних операцій

ОПЦІОННІ КОНТРАКТИ

Переваги	Недоліки
Прибуток власника не обмежується	Висока вартість
Обмежує ризик власника розміром опціонної премії, яка визначається в момент укладання контракту	Необхідність виплатити всю опціонну премію «наперед», тобто в момент укладання угоди
Можливість вибору під час прийняття рішення про виконання опціону	Стандартні суми, терміни виконання та види фінансових інструментів, які не завжди відповідають потребам клієнтів
Різноманітність	

СВОП-КОНТРАКТИ

Переваги	Недоліки
Обидві сторони контракту отримують можливість досягти поставленої мети: хеджування ризику або зниження витрат із залучення коштів	Рівень ризику протягом дії контракту безперервно змінюється і потребує постійного контролю
Нижча вартість	Існування кредитного ризику
Угоди укладаються на будь-який період та базовий актив	Наявність брокерських та комісійних платежів
Можливість дострокового виходу та гнучкість у виборі способу звільнення від умов контракту	

ФОРВАРДНІ КОНТРАКТИ

Переваги	Недоліки
Індивідуальний характер укладення контракту дозволяє досить точно хеджувати ризик визначенням суми угоди і термінів, які відповідають потребам сторін	Ризик невиконання зобов'язань досить високий
Не стягується додаткова платня	Відсутність можливості маневрувати
Позабіржовий характер	Низька ліквідність
	Неможливість широкого вибору банку-партнера
	Складність у пошуках партнерів

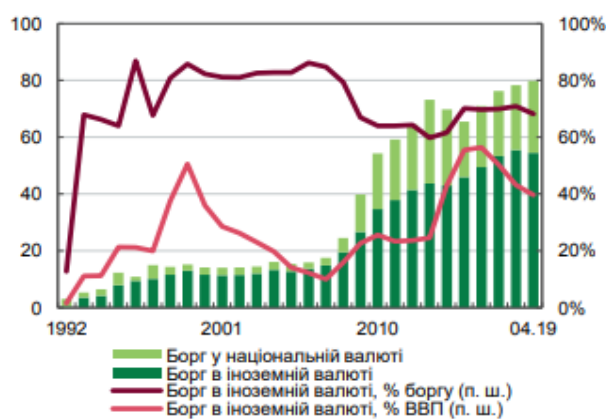
Ф'ЮЧЕРСНІ КОНТРАКТИ

Переваги	Недоліки
Доступність ф'ючерсної торгівлі для всіх учасників ринку з огляду на невисокий рівень початкової маржі	Не завжди можуть задовольнити потреби хеджера
Наявність гарантії виконання всіх контрактів з боку клірингової палати	Невідповідність умов контрактів і потреб клієнта щодо термінів і сум
Можливість дострокового виходу з контракту укладанням протилежної угоди	Зниження дохідності грошових коштів, котрі вкладені на депозитний рахунок брокера як гарантійні внески
Висока ліквідність	Короткостроковий характер
Необов'язковість реальної поставки	
Достатньо низька вартість угод	

Додаток Д

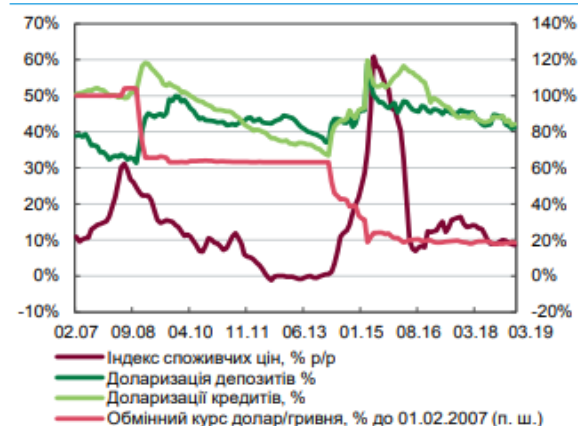
Таблиця Д.1 – Основні показники банківського сектору України

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	I.19	II.19
Кількість діючих банків	174	180	145	117	96	82	77	77	76
Загальні балансові показники (млрд грн)²									
Загальні активи	1 264	1 409	1 477	1 571	1 737	1 840	1 911	1 888	1 892
у т.ч. в іноземній валюті	503	513	667	800	788	755	779	745	736
Чисті активи	1125	1278	1290	1254	1256	1334	1360	1341	1357
у т.ч. в іноземній валюті	450	470	565	582	519	507	495	465	471
Валові кредити суб'єктам господарювання ³	634	727	820	831	847	864	919	895	884
у т.ч. в іноземній валюті	227	252	400	492	437	423	460	447	427
Чисті кредити суб'єктам господарювання ³	553	648	710	614	477	451	472	450	445
Валові кредити фізичним особам	184	189	208	176	157	171	197	202	203
у т.ч. в іноземній валюті	84	67	101	97	83	68	61	59	52
Чисті кредити фізичним особам	133	145	144	96	76	92	114	120	127
Кошти суб'єктів господарювання ³	221	258	283	349	413	427	430	415	428
у т.ч. в іноземній валюті	80	81	114	141	177	163	150	146	154
Кошти фізичних осіб ⁴	368	443	403	402	437	478	508	516	528
у т.ч. в іноземній валюті	187	189	214	215	239	244	241	239	235

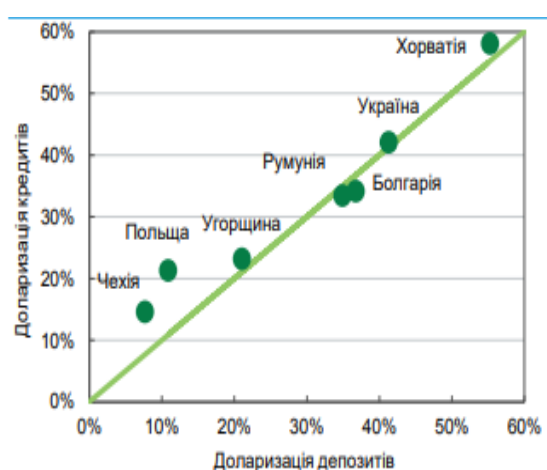
Джерело: ДССУ, МФУ, НБУ.

Рис. Д.1 – Динаміка державного та гарантованого державою боргу в розрізі валют погашення, млрд. дол. в еквіваленті.

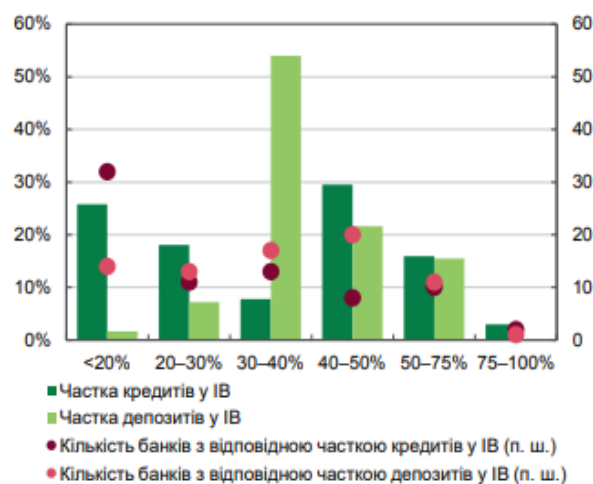

Джерело: НБУ.

Рис.Д.2 – Динаміка доларизації банківського сектору

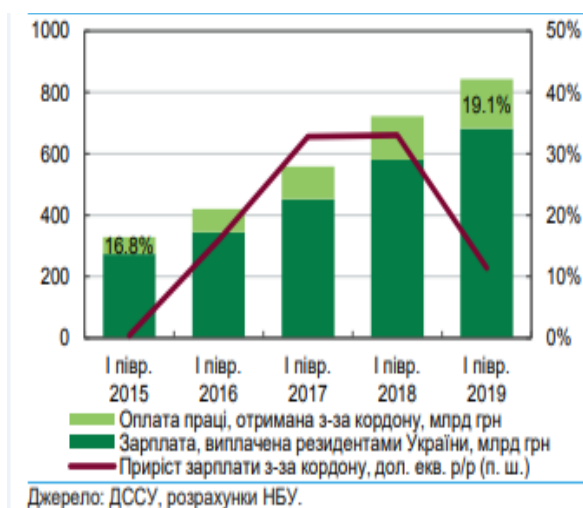
Джерело: ЄЦБ, НБУ.

Джерело: НБУ.

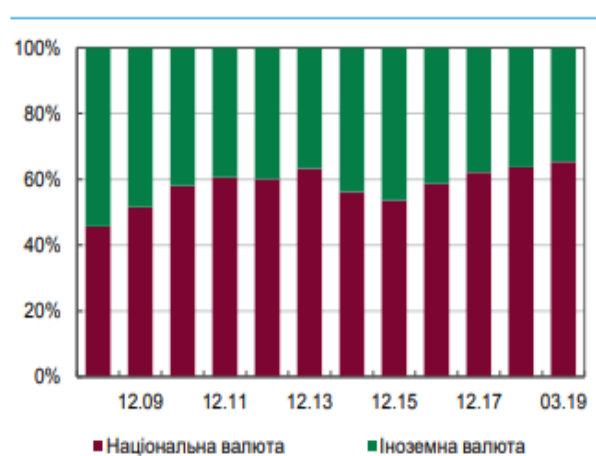
Рис.Д.3 – Доларизація кредитів та депозитів березні 2019 року.

Рис.Д.4 – Розподіл банків за часткою чистих у кредитів та депозитів у іноземній валюті.

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ.

Рис.Д.5 – Заробітна плата отримана українцями за кордоном.

Джерело: НБУ.

Рис.6 – Структура чистих активів сектору за видами валюти.

Додаток Е

Таблиця 2.5 – Особливості обмінних операцій

Отримано аванс: 2670 гривень 100 дол. США
Надійшло – 26700 1000 дол. США Продано – 21360 800 дол. США
Курсова різниця, отримана в результаті обмінних операцій враховується:
- позитивна: Дт рахунків каси
Кт рахунки доходів
- негативна: Дт рахунку витрат
Кт рахунків каси
При виявленні за звітами касирів обмінних пунктів надлишків або недоліків готівкової іноземної валюти і гривні робиться запис:
- на суму надлишків: Дт рахунків каси
Кт рахунки доходів
- на суму недостачі: Дт рахунку дебіторів по особовому рахунку
винних осіб
Кт рахунків каси
Суми, що надходять від винних осіб у погашення недостач:
Дт рахунків каси
Кт рахунки дебіторів по особових рахунках
винуватців
У разі неможливості стягнення нестач:
Дт рахунку прибутків і збитків
Кт рахунки дебіторів.

Додаток Ж

Перелік документів:

- баланс комерційного банку (форма 1 Д);
- оборотно-сальдовий баланс комерційного банку (форма 10);
- звіт про структуру активів та пасивів за строками (форма 631);
- розшифрування валютних рахунків (форма 550 Д);
- обороти за рахунками в іноземній валюті (форма 550);
- довідка про залучені кошти та їх залишки на кореспондентському рахунку (форма 381);
- звіт про дотримання економічних нормативів (форма 611);
- звіт про залишки коштів, що розміщені в інших банках (форма 618);
- дані про встановлення банками кореспондентських відносин (форма 619);
- дані про рух коштів у гривнях на рахунках іноземних банків, що відкриті в банках України (форма 522);
- дані про структуру активів та пасивів за строками в розрізі груп валют (форма 631);
- інформація про курс та обсяги операцій з готівкою іноземною валютою та банківськими металами (форма 521);
- інформація про курс та обсяги операцій з іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України (форма 520);
- звіт про оборот готівкової іноземної валюти (форма 527);
- виписки за аналітичними рахунками балансових рахунків №1001, 1011, 1500, 1510, 1511, 1512, 1515, 1520, 1600, 1819, 1919, 2600, 2620, 2630, 2809, 2909, 3800, 3801, 6204;
- документи дня;
- протоколи рішення профільних комітетів;
- угоди з клієнтами;
- дані про курси іноземних валют;
- інформація стосовно ринкових цін на ресурси тощо.

Додаток К

МОДЕЛЬ АНАЛІЗУ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ

<p>МЕТА: надання необхідної інформації для управління та прийняття рішень щодо валютних операцій, надання можливості розробити аргументовану концепцію розвитку банку, яка ґрунтується на всебічному підході до аналізу валютних активів та пасивів банку, зовнішнього та внутрішнього середовища, що дозволяє діагностувати та прогнозувати банківську діяльність в цілому і на валютному ринку зокрема, створення лімітної політики банку, дотримання нормативів НБУ у сфері валютних операцій.</p>			
<p>ПРЕДМЕТ: операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.</p>			
<p>ОБ'ЄКТ: валютні цінності – іноземна валюта, цінні папери фондів цінності в іноземній валюті: акції, облігації, чеки, векселі, акредитиви</p>			
З А В Д А Н Н Я	проаналізувати масштаб, структуру та динаміку валютних операцій банку		
	контроль за дотриманням банком нормативів ризику загальної відкритої валютної позиції		
	оцінка стратегії керівників банку щодо розширення обсягу операцій в іноземній валюті як для фінансування, так і для отримання комісійних та прибутку		
	порівняння ефективності створення банківських ресурсів та їх розміщення в національній та іноземній валютах, вибір способів зниження вартості ресурсів банку в цілому		
	аналіз ефективності впровадження нових банківських продуктів для управління коштами в іноземній валюті		
ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ			
<p>баланс комерційного банку (форма 1 Д), оборотно-сальдовий баланс комерційного банку (форма 10), звіт про структуру активів та пасивів за строками (форма 631), розшифрування валютних рахунків (форма 550 Д), обороти за рахунками в іноземній валюті (форма 550), довідка про залучені кошти та їх залишки на кореспондентському рахунку (форма 381), звіт про дотримання економічних нормативів (форма 611), звіт про залишки коштів, що розміщені в інших банках (форма 618), дані про встановлення банками кореспондентських відносин (форма 619), виписки за аналітичними рахунками балансових рахунків №1001, 1011, 1500, 1510, 1511, 1512, 1515, 1520, 1600, 1819, 1919, 2600, 2620, 2630, 2809, 2909, 3800, 3801, 6204, документи дня.</p>			
ЕТАПИ АНАЛІЗУ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ			
Проводиться аналіз складу і структури обсягів валютних операцій: Англійський фунт стерлінга, Євро, Японська ієна, долар США, Юань, російський рубль.	Проводиться аналіз обмінних валютних курсів білоруського рубля і валют, що включаються в валютний кошик: Євро, долар США, російський рубль. Дані заносяться в таблицю, знаходяться зміни і робляться висновки.	Проводиться аналіз відносних показників. Проводиться факторний аналіз зміни дисконту.	Проводиться розрахунок резервів зростання валютних операцій і розробляються пропозиції щодо поліпшення валютної діяльності банку.

Додаток Л

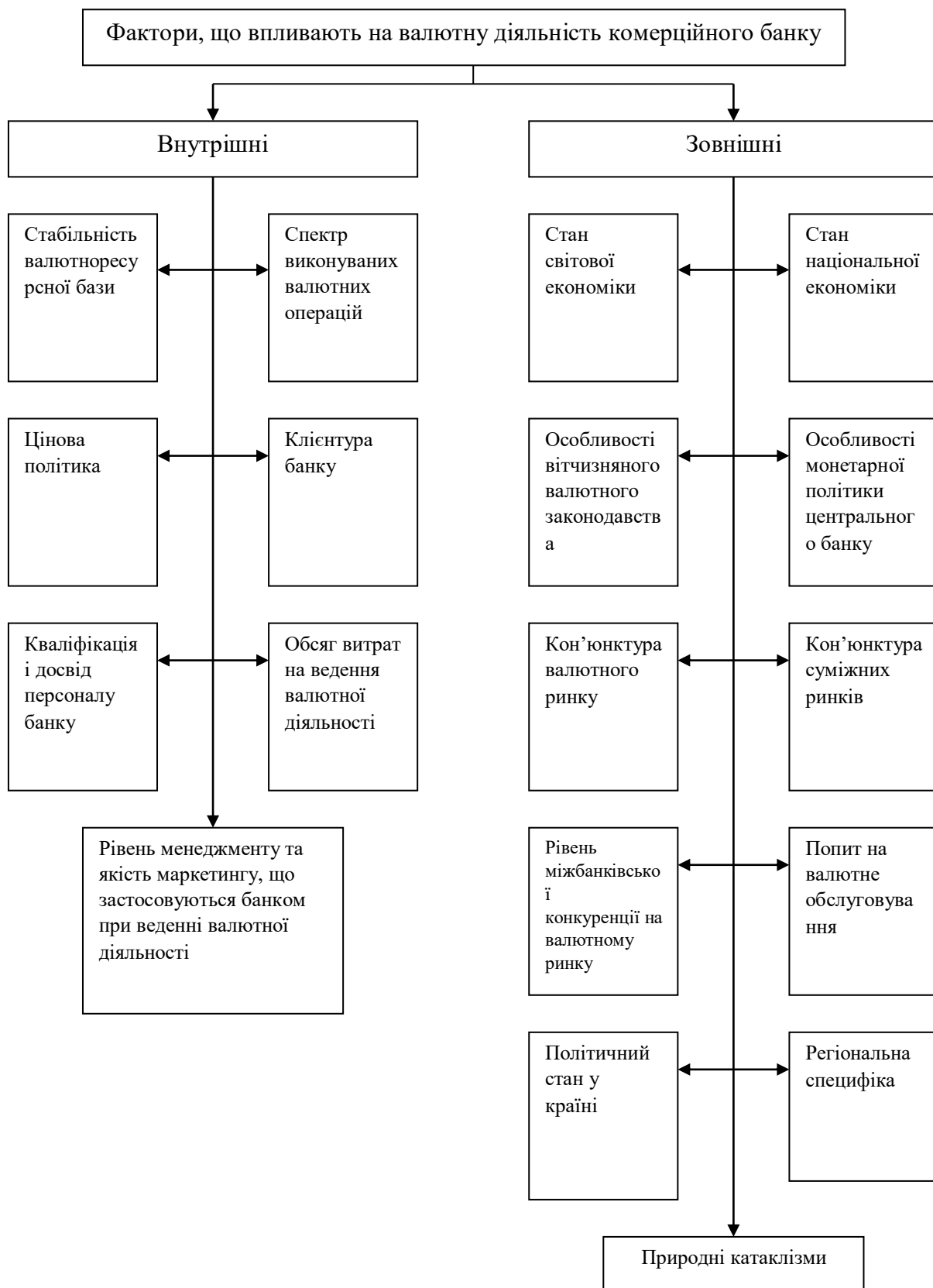
Таблиця Л.1 –Відображення в бухгалтерському обліку операції з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами СПОТ

№	Вид операції	Відображення в бухгалтерському обліку	
		Дебет	Кредит
1	На дату операції: На суму іноземної валюти та банківських металів до отримання	9200 «Валюта та банківські метали до отримання на умовах спот»	9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»
2.	На суму національної валюти до відправлення	9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»	9210 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот»
3. Банк між датою операції та датою розрахунку відображає переоцінку активів, що придбаваються, як різницю між вартістю активу за офіційним курсом гривні до іноземних валют та його вартістю за курсом купівлі згідно з договором			
	у разі позитивного результату переоцінки	3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»	6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»
4.	у разі від'ємного результату переоцінки На дату розрахунку а) зворотні проводки на суму купленої іноземної валюти	6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»	3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»
		9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»	9200 «Валюта та банківські метали до отримання на умовах спот»
	б) зворотні проводки на суму проданої національної валюти та банківських металів	9210 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот»	9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»
	в) визнання (придбання) іноземної валюти та банківських металів	1500 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот» 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків»	3640«Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»

Додаток М

Додаток Н

Аналіз та оцінка валютної діяльності комерційного банку

№ за/п	Показник	Формула для розрахунку
1	Частка валютних активів (Чва)	$Чва = \frac{\text{Валютні активи}}{\text{Активи, всього}}$
2	Частка валютних зобов'язань (Чвз)	$Чвз = \frac{\text{Валютні зобов'язання}}{\text{Зобов'язання, всього}}$
3	Темпи зростання валютних активів (Тв.а.)	$Тв.а. = \frac{\text{ВА на кінець періоду}}{\text{ВА на початок періоду}}$
4	Темпи зростання валютних зобов'язань (Тв.з.)	$Тв.з. = \frac{\text{ВЗ на кінець періоду}}{\text{ВЗ на початок періоду}}$
5	Темпи приросту валютних активів (ΔТв.а.)	$\Delta Тв.а. = \frac{\text{ВА на кінець періоду} - \text{ВА на початок періоду}}{\text{ВА на початок періоду}} \times 100\%$
6	Темпи приросту валютних зобов'язань (ΔТв.з.)	$\Delta Тв.з. = \frac{\text{ВЗ на кінець періоду} - \text{ВЗ на початок періоду}}{\text{ВЗ на початок періоду}} \times 100\%$
7	Частка доходів від валютних операцій у величині загальних доходів банку (Чв.д.)	$Чв.д. = \frac{\text{Доходи від валютних операцій}}{\sum \text{Доходи, всього}}$
8	Коефіцієнт дохідності валютних операцій (К)	$К = \frac{\text{Доходи від валютних операцій}}{\text{Середні валютні активи}}$
9	Коефіцієнт рентабельності валютних операцій (Рв.о.)	$Рв.о. = \frac{\text{Доходи від валютних операцій}}{\text{Валютні витрати}}$

Додаток П

